

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA VEŘEJNÉ EKONOMIKY

Přístupy k rodinné politice ve vybraných zemích EU

Approaches to Family Policy in Selected EU Countries

Student: Bc. Alena Gorpělová

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Mgr. Hana Fachinelli, Ph.D.

OSTRAVA 2010

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra veřejné ekonomiky

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Alena Gorpělová**

Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor: 6202T055 Veřejná ekonomika a správa

Specializace: 00 Veřejná ekonomika a správa

Téma: **Přístupy k rodinné politice ve vybraných zemích EU**
Approaches to Family Policy in Selected EU Countries

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Pojetí rodinné politiky v evropských zemích
 3. Koncepce rodinné politiky v České republice, Itálii a Švédsku
 4. Srovnání a zhodnocení přístupů k rodinné politice ve vybraných státech EU a jejich využitelnost pro koncepci národní rodinné politiky
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

MATĚJKOVÁ, B.; PALONCYOVÁ, J. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I*. Praha: VÚPSV, 2003. 246 s. ISBN 80-239-3017-6.

MUNKOVÁ, G. a kol. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum, 2004. 191 s. ISBN 80-246-0780-8.

POTŮČEK, M. a kol. *Veřejná politika*. Praha: SLON, 2005. 396 s. ISBN 80-86429-50-4.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Mgr. Hana Fachinelli, Ph.D.**

Datum zadání: 20.11.2009

Datum odevzdání: 30.04.2010

doc. Ing. Petr Tománek, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci včetně všech příloh vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 30. dubna 2010

.....

Bc. Alena Gorpělová

OBSAH

1 ÚVOD	1
2 POJETÍ RODINNÉ POLITIKY V EVROPSKÝCH ZEMÍCH.....	3
2.1 Vymezení, vývoj a současné trendy rodinné politiky	3
2.2 Obecné přístupy ke koncepci programů zabezpečení rodin s dětmi	8
3 KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY V ČESKÉ REPUBLICE, ITÁLII A ŠVÉDSKU.....	14
3.1 Koncepce rodinné politiky v České republice.....	14
3.1.1 Rodinná politika v České republice.....	15
3.1.2 Podpora rodin s dětmi z programů sociálního zabezpečení	17
3.1.3 Institucionální zabezpečení předškolní péče o děti	24
3.1.4 Ochrana dětí.....	28
3.2 Koncepce rodinné politiky ve Švédsku	29
3.2.1 Rodinná politika ve Švédsku	29
3.2.2 Podpora rodin s dětmi z programů sociálního zabezpečení	32
3.2.3 Institucionální zabezpečení předškolní péče o děti	35
3.2.4 Ochrana dětí.....	37
3.3 Koncepce rodinné politiky v Itálii.....	39
3.3.1 Rodinná politika v Itálii	40
3.3.2 Podpora rodin s dětmi z programů sociálního zabezpečení	42
3.3.3 Institucionální zabezpečení předškolní péče o děti	45
3.3.4 Ochrana dětí.....	46
4 SROVNÁNÍ A ZHODNOCENÍ PŘÍSTUPŮ K RODINNÉ POLITICE VE VYBRANÝCH STÁTECH EU A JEJICH VYUŽITELNOST PRO KONCEPCI NÁRODNÍ RODINNÉ POLITIKY	48
4.1. Srovnání přístupů k rodinné politice ve vybraných zemích EU.....	48
4.1.1 Srovnání vybraných zemí dle podílu výdajů do sociální oblasti v % na HDP	48
4.1.2 Srovnání vybraných zemí EU v oblastech zabezpečení rodin s dětmi	49
4.1.3 Finanční zabezpečení matky ve vybraných zemích EU	50
4.1.4 Finanční zabezpečení dítěte ve vybraných zemích EU	52
4.2 Zhodnocení přístupů k rodinné politice ve vybraných zemích EU a jejich využitelnost pro koncepti národní rodinné politiky.....	53
4.2.1 Zhodnocení přístupu České republiky, Itálie a Švédska k rodinné politice	53
4.2.2 Využití nástrojů z koncepce švédské a italské rodinné politiky pro národní koncepci rodinné politiky České republiky	54
5 ZÁVĚR.....	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59
PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE	
SEZNAM PŘÍLOH	
PŘÍLOHY	

1 ÚVOD

Rodina je společností považována za základní stavební jednotku. Vyznačuje se řadou nezastupitelných funkcí, ke kterým patří funkce reprodukční, sociálně ekonomické, kulturně výchovné, sociálně psychologické a emocionální. Proto, aby rodina byla schopna plnit svoji úlohu, je chráněna a podporována státem. Ten k vytváření příznivých ekonomických podmínek pro rodiny, a především pak pro rodiny s nezaopatřenými dětmi, využívá různých nástrojů. Za nejvýznamnější formu podpory rodin je považována finanční podpora. Jedná se o přerozdělení příjmů rodinám nebo osobám ve společensky uznaných situacích. Finančně lze rodiny podporovat „přímo“, tj. prostřednictvím sociálních dávek, ty se dále člení na dávky peněžité a věcné, a „nepřímo“ v systému daňových opatření (daňová zvýhodnění). Tyto nástroje stát využívá jako jednu z forem podpory rodin s dětmi v rámci rodinné politiky. Významným nástrojem podpory rodin s dětmi v rámci rodinné politiky je také péče o děti, která je zabezpečována prostřednictvím institucionálních služeb. Zařízení poskytující péči o děti se rozlišují jednak podle věku dětí, jednak dle délky denní provozní doby. V oblasti zajištění péče o děti v daných věkových skupinách se angažují jak orgány státní správy a samosprávy, tak i soukromý sektor.

Finanční podporu a institucionální péči o děti řadíme k nástrojům, které stát využívá při koncepci své rodinné politiky, ale existuje mnoho dalších opatření a způsobů ochrany rodin. Přístupy k rodinné politice se v jednotlivých státech odlišují, záleží zde na typu sociálního státu, jiná koncepce je v severských, jiná v jižních, západních nebo postkomunistických zemích Evropy. Diplomová práce popisuje 3 vybrané země, přičemž každá z těchto zemí je představitelem jiného modelu sociálního státu.

Cílem diplomové práce je na základě srovnání a zhodnocení přístupů k podpoře rodin s dětmi ve vybraných zemích EU formulovat návrhy a doporučení jejich využitelnosti pro koncepci národní rodinné politiky ČR.

V souladu s uvedeným cílem je rovněž stanovena hypotéza, ve které vyjadřuji názor, že prvky švédského modelu rodinné politiky jsou využitelné pro koncepci národní rodinné politiky ČR, a to pro vzájemnou podobnost v koncepci a konstrukci typů dávek.

Při vypracování diplomové práce byly využity metody deskripce, komparace a syntézy.

Práce se nejprve zabývá přístupy k rodinné politice na evropské úrovni, definici pojmu rodinné politiky v užším a širším pojetí, cíly, principy a nástroji, poté jsou popsány typy

sociálních států a modely rodinné politiky, na které navazuje vývoj a současné trendy v rodinné politice. Kapitulu ukončují obecné přístupy k zabezpečení rodin s dětmi.

Na obecné přístupy k rodinné politice v evropských zemích navazuje koncepce rodinné politiky v České republice, Itálii a Švédsku. U vybraných zemí Evropské unie jsou popisovány současné trendy v rámci rodinného života, na tyto trendy navazuje systém zabezpečení rodin s dětmi z hlediska jejich koordinátorů, jsou vymezeny nástroje k dosažení hlavního cíle této politiky. Pozornost je věnována především finanční podpoře rodin v rámci systému sociálního zabezpečení, dále institucionální péči o děti a sociálně-právní ochraně dětí. Koncepce rodinné politiky ČR je v přílohách doplněna o vývoj vybraných demografických ukazatelů zaměřených např. na živě narozené a zemřelé, průměrný věk obyvatelstva, rodinný stav, vývoj výdajů na dávky státní sociální podpory včetně podílu jednotlivých dávek na celkové částce v tabulkovém a grafickém vyjádření.

Práce po popsání systémů národních rodinných politik pokračuje vzájemným srovnáním a zhodnocením ČR, Itálie a Švédska, poté bude pozornost soustředěna na využitelnost nástrojů rodinné politiky Švédska a Itálie v koncepci národní politiky ČR. Komparace vybraných států Evropské unie bude provedena na základě 4 stanovených kritérií pro jejich vzájemné porovnání. Těmito kritérii jsou *1. podíl celkových výdajů do sociální oblasti, včetně výdajů na sociální události spojené s rodinou v % na HDP, 2. oblasti zabezpečení rodin s dětmi v sociálních událostech ve vybraných zemích EU, 3. finanční zabezpečení matky ve vybraných zemích EU, 4. finanční zabezpečení dítěte ve vybraných zemích EU.*

Řešená problematika bude opět doplněna o tabulky a grafy v příloze. Na toto srovnání naváže zhodnocení systému podpory rodin s dětmi ve vybraných zemích Evropské unie, v jehož rámci bude stanovena možná využitelnost některých nástrojů rodinné politiky ve švédském a italském modelu do systému podpory rodin v ČR.

Při zpracování diplomové práce bude využito poznatků jednak z knižních publikací zaměřených na oblast rodinné politiky obecně v evropských zemích, dále z koncepcí národních politik ve vybraných zemích EU, legislativy upravující oblast rodinné politiky a také z internetových stránek jednotlivých státních ministerstev koordinujících rodinnou politiku.

2 POJETÍ RODINNÉ POLITIKY V EVROPSKÝCH ZEMÍCH

Kapitola se nejprve zabývá přístupy k rodinné politice na evropské úrovni, definicí pojmu rodinné politiky v užším a širším pojetí, cíly, principy a nástroji, poté jsou popsány typy sociálních států a modely rodinné politiky, po jejichž výčtu následuje vývoj a současné trendy v rodinné politice, závěr kapitoly ukončují obecné přístupy k zabezpečení rodin s dětmi.

2.1 Vymezení, vývoj a současné trendy rodinné politiky

Rodina je nejen nejstarší, ale také základní sociální jednotkou ve společnosti. Tím, že plní významné a pro společnost nepostradatelné biologické, ekonomické, výchovné a sociální funkce, stává se předmětem zájmu rodinné politiky. Moderní rodinná politika (dále jen „RP“) považuje za rodinu buď společně žijící a hospodařící manžele, dále partnery s dítětem (dětmi) nebo jednoho rodiče s dítětem (dětmi)¹. Přestože je rodina středem zájmu RP od 20. let 20. století, je důležité říci, že ani dnes není jednotně stanoven a definován její obsah z hlediska mezinárodní úrovně. Lze tedy říci, že existuje několik definic této politiky. Definoval ji *H. Lampert*, kterou publikuje např. výzkumná studie *B. Matějkové a J. Paloncyové*², dle něhož je považována za souhrn opatření a také zařízení, vytvářených aktéry této politiky za účelem ochrany a podpory rodin, plnících ve společnosti nepostradatelné funkce. Jiná definice dle *S. Prestona*, uváděná v knize kolektivních autorů a *V. Krebse*³, dle něhož má RP poskytovat manželským párům finanční prostředky pro vytvoření rodiny s takovým počtem dětí, jaký na základě projevu svobodné vůle tento pár zamýšlí. Jiný pohled na RP má v knize *V. Krebs*, který RP vymezuje jako činnost veřejných institucí, které vědomě a cíleně působí na právní, ekonomický a sociální stav rodin, její členy a prostředí.⁴ V obecném pojetí je tedy RP soubor opatření vytvářených státem k podpoře a ochraně rodinných funkcí, dále pak k pomoci při řešení vzniku sociálních událostí. Z výše uvedených definic lze RP pojmut z **užšího a širšího** hlediska⁵. První ze jmenovaných hledisek zahrnuje systém dávek a služeb zaměřený na manžele, páry s dětmi či osamělé rodiče. Dávky jsou poskytovány ve formě přímých i nepřímých finančních prostředků, služby se opírají o zprostředkování péče o děti či dotace na zařízení tohoto typu, nechybí zde podpora

¹ Krebs (2002), s. 269.

² Matějková, Paloncyová (2004), s. 7.

³ Durdisová, Krebs, Poláková, Žižková (1997), s. 235.

⁴ Krebs a kol. (2002), s. 269.

⁵ Matějková, Paloncyová (2004), s. 7.

v podobě mateřské a rodičovské dovolené. Širší pojetí se pak zabývá jednotlivými politikami a opatřeními, které mohou nějakým způsobem ovlivnit podporu rodiny - bezpečnost, vzdělání či veřejná doprava.

RP je národní politikou a každý členský stát v rámci Evropské unie (dále jen „EU“) si tuto politiku koncipuje sám na svém území. Tato politika je v EU v zásadě konstruována na dvou přístupech. Prvním je tzv. *explicitní rodinná politika*, která se ve státě opírá o legislativní oporu, a v níž jsou vymezeny nástroje a techniky k podpoře a ochraně rodin. Explicitní přístup RP je typický pro země západní Evropy (*Belgie, Francie a Německo*). Druhý přístup typický pro Dánsko, Itálii nebo Velkou Británii, známý jako *implicitní rodinná politika*, ve kterém se RP neopírá o zákony, ale o programy, v nichž jsou definovány nástroje ochrany a podpory.

Tuto politiku mohou mimo jejího užšího a širšího pojetí, explicitního či implicitního přístupu vymezovat také jednotlivé modely RP, které se od sebe liší danými specifiky. Nejčastěji bývají rozlišovány čtyři typy modelů sociálních států⁶:

- *liberální model*, tzv. *anglosaský* - model se vyznačuje omezením univerzálního přístupu, systém se zaměřuje na cílové skupiny, především nízkopříjmové. Cílem je obnovení občanské soběstačnosti. Dávky jsou adresné a testované, poskytované v minimální výši. Dominantní roli mají subjekty soukromého zabezpečení. Reprezentanty liberálního modelu jsou zámořské státy Austrálie, Kanada, USA, z evropských zemí je představitelem Švýcarsko, které však není členem EU.
- *konzervativní model*, tzv. *bismarkovský* - na rozdíl od předchozího modelu v něm převažuje sociální pojištění. Stát se při poskytování pomoci angažuje jako poslední, neboť model je založen na předpokladu, že hlavní odpovědnost nese rodina a neziskový sektor. Tento model je typický pro západoevropské státy, tj. Francii, Německo, Rakousko nebo země Beneluxu.
- *sociálně demokratický model*, tzv. *skandinávský* - v tomto modelu jsou dávky poskytovány na základě univerzality, jsou vypláceny ve vyšším podílu a váží se k potřebnosti. Výše dávek je značně vysoká oproti dávkám v předchozích modelech, ne však natolik, aby nahradila příjmy z pracovní činnosti. Představitelem tohoto modelu jsou severské státy, tj. Švédsko, Finsko atd.,

⁶ Matějková, Paloncyová (2004), s. 10.

- *prorodinně orientovaný model, tzv. latinský* - typický pro Itálii nebo Španělsko, kde mladí lidé odcházejí později z domova, ekonomická aktivita žen je na nízké úrovni, a v němž dochází k výraznému střetu rodiny a zaměstnání, a přispívá k tomu, že ženy odkládají či odmítají založení rodiny.

Existuje ještě pátý model, tzv. *postsocialistický model*, ve kterém od počátku 90. let reprezentující země musely řešit pro ně nově vzniklé sociální problémy jako chudoba, sociální vyloučení a nezaměstnanost. Systém sociálních dávek nemotivuje k pracovnímu zapojení.

Na základě této typologie se rozlišují tyto **modely RP**⁷:

- *klasický liberální model* – model je typický svojí garancí státní podpory pouze pro rodiny, které dosahují nejnižší příjmů a nacházejí se v pásmu chudoby. Tento model předpokládá, že občan je zodpovědný za svá rozhodnutí a sociální stav. Subjekty rodinné politiky jsou stát, jehož činnost je doplněna o aktivity nestátního sektoru.
- *sociálně demokratický tržní systém* – v tomto modelu jsou sociální potřeby rodin uspokojovány na základě pracovních výkonů a zásluh. Poskytování dávek předchází testování příjmů rodin a společensky uznaná minimální úroveň potřeb rodin se nemusí vždy shodovat s hranicí životního minima, může ji diferencovaně překračovat.
- *univerzalistický systém* – státní sociální podpora je rodinám poskytována nezávisle na tom, zda jsou pro rodinu potřebné či nikoliv. V tomto modelu má výrazné dominantní postavení stát a působnost nestátních subjektů je v tomto modelu značně či dokonce absolutně potlačena.

RP je nadřazena politika sociální, RP je jednou z jejích dílčích částí a jak už bylo výše zmíněno, je zaměřena na podporu a ochranu nezbytných funkcí rodiny a řešení důsledků sociálních událostí, proto i následující *principy, cíle a nástroje* směřují právě k rodinám s dětmi. Principy RP jsou významné v tom, že jsou definovanými myšlenkovými postupy či ideami, pomocí nichž je politika určována. Pro tuto politiku jsou typické 4 základní principy:

- *princip sociální spravedlnosti*⁸ – je klíčovým principem, který je podmíněn z ekonomického a sociálního hlediska. Sociální spravedlnost bývá zajišťována pomocí transferů, naturálních plnění a služeb a definuje se jako to, co je převažující částí společnost jako oprávněné dle etických kritérií.

⁷ Durdisová, Krebs, Poláková, Žižková (1997), s. 236.

⁸ Fachinelli (2006), s. 15.

- princip *sociální solidarity* – spočívá v solidaritě vedoucí od společensky lépe postavených osob k osobám ohrožených vznikem či následky sociální události, tj. solidaritou od vysokopříjmových osob k osobám s nižšími příjmy, ekonomicky aktivních s osobami, které pracovat nemohou, zdravých s nemocnými či bezdětných rodin k rodinám s dětmi.
- princip *subsidiarity*⁹ - subsidiarita¹⁰ je v politice pojímána jako princip, dle kterého musejí být rozhodnutí a zodpovědnost na tom stupni politického systému, který je občanům nejbližší. Proto je každý občan nejprve povinný pomoci sám sobě, a pokud nemá tuto možnost, je na řadě jeho rodina, a pokud ani ta nezvládá řešení obtížné situace, nastupují „povolané“ subjekty, např. charity, nadace, azylové domy, obce atd. Stát se v této oblasti angažuje jako poslední.
- princip *participace* – tento princip spočívá v tom, že i když má stát snahu občanům v sociálních událostech pomáhat, měl by současně podporovat účast jednotlivců nebo rodin při řešení daných událostí, a to tak, že každý občan má možnost volby a rozhodování o řešení své situace ve společnosti.

Cíle RP vyplývají z koncepcí národních politik v jednotlivých státech a mohou se od sebe odlišovat. Podstata je zaměřena na ochranu a podporu rodin s dětmi, ale v jednom státě může být RP politika zaměřena na dosažení více cílů než tato politika v jiné zemi. Jak už bylo řečeno výše, státy si utváří svoji koncepci samy pro své území, a každý z nich se může potýkat s odlišnými problémy a zaměřovat na rozdílné problémy. Společnými cíly RP pak mohou být např.¹¹:

- zvýšení celkové porodnosti ve státě,
- sladění pracovních aktivit rodičů s výchovou dětí a to především u žen,
- podpora a upřednostnění rodiny vytvořené manželským svazkem s následným rodičovstvím oproti svazkům v nesezdaném soužití,
- soukromá iniciativa v RP, snížení závislosti na státní pomoci.

Politika zaměřená na pomoc rodině je zaměřena na:

- mateřství,
- rodičovství a rodinu,
- výchovu a výživu dětí v rodině,

⁹ Krebs a kol. (2002), s. 269.

¹⁰ Kutscherauer (2007), s. 47.

¹¹ Tomeš (2001), s. 134 a 135.

- ochranu dětí a žen v rodině i mimo ni a
- pomoc při ztrátě živitele.

Výše uvedené případy, na které se podpora rodiny zaměřuje, ovšem nejsou tzv. sociálními událostmi. Těmito se stávají až druhotné potřeby s nimi spojené, k nimž řadíme např. náklady na zdravotní péči či ztráta výdělku z důvodu potřebného pracovního volna.

K dosažení **cílů** rodinné politiky se formulují **nástroje RP**:

- legislativní (právní předpisy - Ústava, zákony, koncepce apod.),
- infrastruktura
- ekonomické.

*Ekonomické nástroje*¹² jsou velmi významným nástrojem, prostřednictvím kterého dochází k finančnímu zabezpečení rodin s dětmi. Nástroje financování můžeme rozlišit na **daně a příspěvky, dávky a služby, metody, techniky a plány**.

K současným *přístupům a pojetím* RP došlo jejím mnohaletým **vývojem**. Rodina se stala předmětem zájmu rodinné politiky ve 20. letech 20. století. Forma podpory měla podobu příspěvku ke mzdě a poskytovala se pouze mužům, kteří plnili v rodině roli živitele. V 50. letech se tato politika spojila s demokratizací, individualizací a seberealizací žen, avšak rodina není tolik stabilní a stává se závislou na podpoře ze strany státu. RP v Evropě byla až do 70. let 20. století především zaměřena na jednopříjmovou rodinu, kdy hlavním živitelem byl muž. Od 70. let dochází k přesunu od rodiny s jedním příjmem k rodině se dvěma příjmy. Od 80. let se začala vyskytovat řada problémů v podobě:

- snížení plodnosti,
- zvýšení počtu rozvodů,
- navýšení počtu neúplných rodin, kdy vzrostl jak podíl nemanželských svazků, tak dětí narozených do těchto vztahů.
- vysoká ekonomická aktivita žen.¹³

V důsledku těchto negativních trendů bylo nezbytně nutné provést změny v politice a to ve prospěch rodiny. K těmto závažným trendům z pohledu zdravého fungování rodiny se připojily další záporné jevy v podobě stárnutí populace. Především tyto jevy zapříčinily, že některé evropské státy přijaly propopulační opatření. K dalším jevům, které měly negativní dopad na fungování rodiny, patřily ekonomická recese, rostoucí nezaměstnanost, změna charakteru pracovního trhu. Rodina se tak stala více zranitelnou a závislou na podpoře a ochraně

¹² Fachinelli (2006), s. 29.

¹³ Matějková, Paloncyová (2004), s. 7.

ze strany státu. Byly zavedeny testované dávky, tj. dávky, které jsou poskytovány v závislosti na výši příjmu. Na úrovni EU došlo k revidování Sociální charty, a přijetím Charty Rady Evropy se jednotlivé státy zavázaly přizpůsobovat do své legislativy např. doporučení týkající se rodičovské dovolené či kladení důrazu na rovné příležitosti mužů a žen. Trendy, které postihly víceméně celý evropský kontinent během 80. let, nadále přetrvávají i v současné době. I v 21. století přetrvávají trendy jako pokles sňatečnosti, která je nahrazena soužitím párů v nesezdaném svazku, vysoká rozvodovost a snížení plodnosti, který spolu se stárnutím obyvatelstva činí z evropské populace jednu z nejstarších.

2.2 Obecné přístupy ke koncepci programů zabezpečení rodin s dětmi

Jelikož rodina stojí v popředí zájmů všech vyspělých zemí, její zabezpečení je vždy obsahem programů sociálního zabezpečení. Dávky pro rodiny s dětmi mohou být koncentrovány do jednoho cíleně zaměřeného programu, nebo toto zabezpečení je propojeno mezi více programy. Rozsah i forma této podpory může být velmi rozdílná. Do zabezpečení rodin s dětmi bývají zahrnuty zpravidla sociální události jako:

- ztráta příjmu z výdělečné činnosti v důsledku pracovního volna z důvodů péče o dítě,
- zvýšené náklady spojené s narozením dítěte či v souvislosti s výchovou a výživou dětí, se zabezpečením jejich vzdělání a
- náhradní rodinná péče.

Rodiny s dětmi mohou být z pohledu *techniky financování* zabezpečeny prostřednictvím **sociálního pojištění**, kterým stát nutí občana, aby se povinně zajistil pro případný vznik sociální události. Sociální pojištění může mít podobu národního pojištění, nebo může mít své doplňky v podobě povinných či dobrovolných sociálních fondů, v ojedinělých případech existují i cíleně zaměřená rodičovská pojištění. Další možností je **sociálního zaopatření**, které je tvořeno soustavou zákonných peněžitých dávek, poskytovaných z veřejných rozpočtů, na něž objekt nepřispěl placením příspěvků, tj. pojistným. **Sociální pomoc** je pomoc, kterou poskytuje sociální subjekt osobám ve stavu hmotné nouze pro uspokojování jejich základních potřeb v nezbytném nebo přiměřeném rozsahu.

V Evropě stát zpravidla intervenuje v oblasti¹⁴:

- podpory a pomoci fungujícím rodinám při narození a výchově jejich dětí,
- sanaci problémových rodin, pokud ohrožují zájmy a rozvoj svých dětí,
- ochrany dětí a péči o ně v případech, kdy dojde k rozpadu či zániku rodiny.

¹⁴ Tomeš (2010), s. 35.

Formy přerozdělování mohou být *povinné* (nárokové, obligatorní) nebo *nepovinné* (fakultativní). Nejčastěji se používají formy *obligatorní*, které se poskytují ze *sociálního pojištění* nebo ze *státního rozpočtu*. Dávky ze státního rozpočtu jsou vhodnější z toho důvodu, že potřeby rodiny pokrývají zpravidla dříve, než si lidé mohou na krytí vzniklých potřeb našetřit formou pojištění. Další výhodou u sociálního zaopatření je, že stát kryje náklady nejen z přímých, ale i nepřímých daní, které platí veškeré obyvatelstvo, takže oproti sociálnímu pojištění vzniká širší rámec pro veřejnou solidaritu.

Financování se děje prostřednictvím:

- převodů (pay-as-you-go) - jedná se o průběžné financování, v rámci něhož jsou vybrané příjmy vydány ve stejném období,
- spoření (fondové financování – zde jsou příjmy uloženy na účtech a jsou investovány ve prospěch majitele účtu,
- metoda prostřednictvím úlev z daní nebo poplatků, ten je ale v EU zakázán.

U *sociálních událostí spojených s rodinou* patří k hlavním nástrojům veřejné rodinné politiky *sociální dávky* (peněžité a věcné) a *služby*.

Dávkami se rozumí *majetkové převody ve prospěch jiné osoby*, neboli redistribuce prostředků ve prospěch těch, kteří jsou potřební a jejich potřeby jsou společensky uznány. Mohou mít peněžitou nebo věcnou formu. Věcné dávky mohou mít podobu odměny či součásti odměny, a jedná se o jednorázovou dávku (dětská výbava) nebo opakující se dávku (doprava zdarma). *Peněžité dávky* jsou částky vyplácené osobám, které na ně mají nárok, nebo jim byly přiznány úředním rozhodnutím nebo poskytnuty jako dar.

Zabezpečení rodin s dětmi je většinou případů propojeno mezi více programů a to v závislosti na charakteru sociální události. Rodina s dětmi může být součástí zabezpečení v nemoci, či ve stavu hmotné nouze.

Dávky¹⁵ poskytované v rámci *hmotného zabezpečení rodin* z obecného hlediska rozlišujeme na *dávky sociálního pojištění*, *means-tested* dávky a *univerzální dávky*. Poslední zmiňovaný typ dávek se poskytuje *nezávisle* na zaměstnání a příjmu a může se poskytovat v *peněžité* i věcné formě. **Means-tested** dávky zpravidla nejsou vázány na zaměstnání ani na příspěvky, poskytují se na základě příjmu a potřebnosti žadatele. Podpůrčí doba je neomezená, trvá tak dlouho, dokud žadatel vykazuje její potřebnost. *Dávky sociálního pojištění* jsou vázány na existenci pracovního poměru nebo jiného obdobného pracovněprávního vztahu. Peněžité dávky i služby, které se poskytují v přímé nebo nepřímé formě ve prospěch dětí, jsou jak

¹⁵ Tomeš, (1998), s. 129.

z prostředků sociálního zabezpečení, tak z jiných veřejných prostředků značné rozsáhlé. Do těchto výdajů se počítají i výdaje na výchovu a vzdělání jak v základních školách, tak i dalším navazujícím vzdělání. Tyto výdaje však patří do výdajů sociálních, nikoliv do výdajů sociálního zabezpečení. Peněžitými dávkami sociálního zabezpečení směřující k rodinám s dětmi, tj. rodinnými dávkami rozumíme:¹⁶

- přídavky na děti,
- porodné,
- dávky v mateřství,
- rodičovský příspěvek a
- daňové výdaje.

Přídavek na dítě je jednak nejfrekventovanější a zároveň nejstarší dávkou. Ke konstrukci této dávky došlo na počátku 19. století. Tato dávka může být v systému sociálního zabezpečení realizována na základě 3 metod¹⁷, a to buďto sociálním pojištěním, kdy přídavek na dítě je poskytován po dobu jak výdělečné činnosti pojištěnců, tak i např. v nemoci. Nebo je dávkou **státního zaopatření**, a je tak vyplácen ze státního rozpočtu, aniž je vázán na zaměstnání rodičů, pro nárok na tuto dávku musejí být splněny podmínky (např. státní občanství, výše příjmu). Poslední metodou je **podnikové zaopatření**, kde systém funguje tak, že přídavky vyplácí zaměstnavatel jako jeden z příplatků k platu či mzdě.

K přídavku na děti existuje několik koncepčních přístupů, tj. rozeznáváme *liberální, univerzální a příplatek ke mzdě či platu*¹⁸. Zatímco **liberální koncepce** na jedné straně nepřipouští existenci dávky, vyskytuje se v podobě *samostatné dávky sociální pomoci*. V **univerzální koncepci** se dávka poskytuje všem dětem bez dalších podmínek, má však subvariantu v podobě *samostatné dávky*, která je mírně diferencována podle výše rodinných příjmů. Tato koncepce se realizuje buďto metodou sociálního pojištění či státního zaopatření. Poslední zmiňovaná metoda byla ve své původní podobě určena jen pro vybrané zaměstnance nebo u některých zaměstnavatelů, v rámci této se jedná o **podnikové zaopatření**.

Přídavek na dítě se poskytuje plošně i adresně. Tato dávka je vždy omezena věkem dítětem. Věk přitom může být velmi rozdílný. Výše dávky se poskytuje v diferencované výši,

¹⁶ Vostatek (2000), s. 162.

¹⁷ Vostatek (2000), s. 169.

¹⁸ Vostatek (2000), s. 177.

v závislosti na věku dítěte, příjmu rodiny. Kritériem někdy bývá i to, zda se jedná o rodinu úplnou či neúplnou či pořadí narozeného dítěte.

Vyrovňovací příspěvek má malý význam, čerpá ho pouze malé množství žen a minimum matek.

Další dávkou je např. **porodné**. Tato dávka se poskytuje při narození dítěte. Rozdíly mohou být např. ve formě, konstrukci dávky nebo z jakého programu je poskytována. Ve většině případů má tato dávka peněžitou podobu. Pro nárok na čerpání této dávky je v některých státech vyžadováno pojištění matky nebo otce, jinde je např. podmínka absolvování pravidelných prohlídek u lékaře. Dávka se poskytuje buďto jako jednorázová nebo rozložená v čase. Je-li rozložena v čase, pak je nejčastěji poskytována tak, že první čerpání se uskuteční před narozením a druhé po narození dítěte. Porodné může být poskytováno všem ženám, kterým se narodí dítě, ženám, které nemají nárok na peněžitou pomoc v mateřství (dále jen „PPM“). V některých zemích došlo ke zrušení této dávky, přičemž mají ženy nárok na čerpání jiných dávek, které kompenzují toto zrušení. Existuje také možnost, že výše dávky je odstupňována podle počtu narozených dětí. Dávka porodného je většinou poskytována z rozpočtu daného státu.

Další dávka, která se běžně poskytuje, je dávka v souvislosti s péčí po narození dítěte. Jedná se o PPM a rodičovský příspěvek. U dávek v mateřství můžeme rozlišit 2 základní koncepce: **nemocenskou** a **nemocensko-rodičovskou** koncepci¹⁹. *Nemocenská koncepce* je z hlediska historického vývoje *původní* koncepcí. V rámci této je potřeba zabezpečit matku v době porodu, tj. určitou dobu před porodem, ale zejména několik týdnů po porodu. Rozhodující jsou zde zdravotní důvody matky. Zotavení matky je postaveno na roveň pracovní neschopnosti pro nemoc. *Nemocensko-rodičovská* koncepce zohledňuje nezbytnou osobní péči o dítě jak z důvodů zdravotních, tak výchovných. Vzhledem k tomu, že osobní péče je nutná po celý den, je vyloučena výdělečná činnost pečující osoby. Doba poskytování dávky v mateřství je v několika zemích diferencována podle počtu vychovávaných dětí. Bývá uplatňována ve většině zemí, přičemž některé státy nerozlišují mateřskou a rodičovskou dovolenou. Dávka bývá obvykle poskytována zaměstnaným osobám a podmínkou je také pojištění. Dávka se pohybuje nejčastěji ve výši 90 – 100 % z předcházející mzdy. Lze se setkat s tím, že vyšší dávky jsou spojeny s kratší dobou pobírání. Tato dávka je pak pobírána buďto tak, že je limitován denní vyměřovací základ (dále jen „DVZ“) anebo výše dávky. V řadě zemí je tato dávka zdaňována. V současnosti existuje spíše méně zemí, kde nedochází

¹⁹ Vostatek (2000), s. 180.

ke zdaňování této částky, zároveň v řadě zemí dochází k rozlišování dávky v mateřství a dávky v rodičovství. Zemí, které tyto dávky nerozlišují je méně, jedná se např. o severské státy. Země rozlišující tyto dávky, přijali tzv. *otcovskou dovolenou*, která vychází z toho, že otec má právo po narození dítěte na to, zůstat s dítětem doma, a je mu garantováno, že po ukončení otcovské dovolené, se vrátí na své původní pracovní místo. **Délka rodičovské dovolené**²⁰ činí min. 4 měsíce. Ministři práce a sociálních věcí EU přijali v březnu letošního roku směrnici, na základě které byla její délka prodloužena o 1 měsíc. Rodičovskou dovolenou si mohou vybrat oba rodiče v délce 4 měsíců, přičemž se v ní mohou střídat, a až tři měsíce převést na druhého z rodičů. Max. délka dovolené jednoho z rodičů pak může trvat až 7 měsíců. Nově mohou o rodičovskou dovolenou požádat zaměstnanci pracující v hlavním pracovním poměru, na částečný úvazek, a dočasně zaměstnaní. V rámci otcovské dovolené bývá náhrada z předcházející mzdy ve výši 80 – 100 %. U PPM i otcovských dávek se setkáváme s tím, že zde má svou roli zaměstnavatel. Buď může dávku poskytovat, přičemž je mu pak navrácena prostřednictvím správy sociálního zabezpečení (dále jen „SSZ“). Refundace je plná nebo částečná. Existuje i taková varianta, kdy zaměstnavatel dávku poskytuje, ale pouze za relativně krátké období a zbývající část je poskytována příslušnou SSZ. Třetí možností je, že zaměstnavatel může doplácet nad rámec toho, co poskytuje SSZ, ve většině případů tak činí v rámci kolektivního vyjednávání.

Rodičovský příspěvek časově navazuje na dávky v mateřství. Je zpravidla konstruován jako univerzální nebo zásluhová dávka.²¹ Dávka se ve většině států odvíjí od výše výdělku či úvazku.

Změna min. délky *rodičovské dovolené* nemusí být jedinou změnou, europoslanci budou také hlasovat o samostatné mateřské dovolené, která by ženám zaručila ženám 20 týdnů dovolené s platem či mzdou v plné výši.

Dalším nástrojem k zabezpečení rodin s dětmi jsou *daňové úlevy*. Mohou mít podobu nezdanitelné částky základu daně z příjmu, tzn., že se snižuje základ před zdaněním. Odpočitatelné položky uplatňuje osoba s nejvyšším příjmem v rodině, což je nejčastěji otec. Další podobou je daňová dávka, která snižuje výslednou částku daňového plnění po zdanění. Daňová dávka může mít formu buď pokrytí nákladů dítěte v souvislosti s předškolní péčí, nebo na školní potřeby či zdravotně postižené děti. Tato forma podpory je výhodná pro

²⁰ Evropská unie – portál o EU. Minimální délka rodičovské dovolené. [online]. [2010-03-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.euractiv.cz/socialni-politika/clanek/ministri-prodlouzili-delku-rodicovske-dovolene-007208>>.

²¹ Vostatek (2000), s. 188.

rodiny, které se ocitají na hranici zdanitelnosti. Nárok vzniká, má-li rodič příjem z pracovní činnosti. Je rozdíl v tom, jestli jsou dávky poskytované z programu, který je založen na pojištění, nebo jsou dávky hrazeny z prostředků daňových poplatníků. V prvním případě jsou dávky zdaněny, na druhý případ se zdanění nevztahuje.

*Služby*²² můžeme rozlišit *dle naléhavosti* na *informační, intervenující, podporující a pečovatelské*, dále *dle charakteru sociální práce a klientely* na práci *s individuálním klientem, práci se skupinou, práci s dětmi a rodinou, komunitní práci*. Nebo se sociální služby mohou členit *dle druhu uspokojované sociální potřeby* např. *na ochranné, poradenské, krizové, asistenční, terénní a pečovatelské, ambulantní a pobytové služby*.

K podpůrným nástrojům, které mají umožnit skloubení pracovního a rodinného života především v období raného rodičovství, patří také institucionální služby zajišťující péči o malé děti. Nastavení těchto nástrojů, včetně systémového začlenění přitom patří do kompetence jednotlivých evropských zemí. Mezi hlavní priority evropských států patří kombinace práce a rodiny, projevující se např. vyšším zapojením otců do výchovy dětí, úpravou koncepcí rodinné dovolené či umožněním práce na zkrácený úvazek. Zřizovatelem zařízení pro děti do 3 let může být samosprávný subjekt, soukromý subjekt nebo stát. Tito se podílí na financování společně s rodiči dítěte. Zařízení pro děti od 3 let bývají nejčastěji financovány z veřejných rozpočtů. Trendem v Evropské unii je rozšiřování soukromé péče o děti např. au-pair, domácí pečovatelky. Srovnání zajištění péče o děti předškolního věku v ČR a vybraných zemích EU v rámci vybraných ekonomických ukazatelů bude provedeno v následujících kapitolách. V obecném pojetí při srovnání zajištění institucionálních služeb v rámci péče²³ o děti dochází k národním odlišnostem, které převládají např. v různých typech zařízení v souvislosti s věkovou hranicí pro péči o dítě nebo z hlediska délky denního provozu.

²² Tomeš (2010). S. 341 a 342.

²³ Dudová, Hašková, Křížková, Maříková, Uhde (2008), s. 119-120.

3 KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY V ČESKÉ REPUBLICE, ITÁLII A ŠVÉDSKU

Následující kapitola popisuje přístupy k rodinným politikám ve vybraných zemích EU. ČR je představitelem jiného modelu sociálního státu než Švédsko a Itálie, a v přístupu k rodinné politice může mít vytvořen jak rozdílný systém podpory rodin s dětmi, tak i shodné nástroje sloužící k ochraně rodiny. Nejprve bude věnována pozornost národní koncepci rodinné politiky v ČR. Sledovány budou trendy v rodinné politice, cíle, jednotlivé nástroje, zejména legislativní, institucionální a ekonomické, předškolní péče a ochrana dětí. Ve stejné logice budou popsány koncepce rodinných politik v Itálii a Švédsku.

3.1 Koncepce rodinné politiky v České republice

Česká republika je dle typu státního zřízení *republikou*. ČR vznikla jako samostatný demokratický a unitární stát 1. ledna 1993. ČR má zhruba 10,5 mil. obyvatel. Od 1. 5. 2004 je členským státem EU, jelikož však nesplňuje požadovaná kritéria k zavedení EURa, její měnou je stále česká Koruna.

Před rokem 1989 patřila Československá socialistická republika mezi představitele totalitního modelu sociálního státu. Po roce 1989, z důvodu omezených ekonomických zdrojů, potřeby obnovit individuální odpovědnost za svůj životní standard, podpory aktivního postoje a motivace k práci a výkonnosti, došlo k utváření odlišného modelu.

Jelikož jsou pro ČR, podobně jako u jiných evropských zemí, typické níže uvedené negativní trendy v populačním vývoji, vyvíjí prostřednictvím nástrojů rodinné politiky snahu k jejich potlačení a nasměrování k trendům postrádající tyto jevy:

- *více jednočlenných a neúplných rodin,*
- *nesezdaná soužití a pokles sňatečnosti a*
- *stárnutí populace.*

V ČR jednak přibýlo domácností s jedním dospělým v čele, kterým je zpravidla matka, jednak domácnosti jednotlivců, takže dochází k trvalému poklesu rodinných domácností.

Rodinná domácnost²⁴ je podle Sčítání lidu, domů a bytů definován (dále jen „SLDB“) jako „domácnost, jejíž osazenstvo je tvořeno párem opačného pohlaví v sezdaném nebo nesezdaném soužití, s dětmi anebo bez nich.“

²⁴ Možný (2008), s. 259.

V 90. letech minulého století došlo v ČR k významným politickým a ekonomickým změnám. V ČR došlo k pádu komunismu a nástupu demokratického systému. Mladí lidé opět získali možnost studovat na vysokých školách, vycestovat do zahraničí, což jednak zapříčinilo pokles sňatečnosti a porodnosti, a také zvýšení věku roku prvorodiček.

Další SLDB bude provedeno v následujícím roce, tj. v roce 2011, které prokáže demografické trendy v populačním vývoji v uplynulých 10 letech.

Trendy v demografickém vývoji ČR nalezneme v tabulkovém a grafickém vyjádření v příloze č. 1 – 3.

3.1.1 Rodinná politika v České republice

Významu rodiny jako základní jednotky společnosti, která zabezpečuje mnohé funkce, si je vědoma i Vláda ČR. Prioritní charakter vytvářené rodinné politiky je podobně jako v ostatních evropských zemích zaměřen na nepříznivý demografický vývoj (viz výše). Významným dokumentem v ČR, které se zabývá zkoumanou problematikou, je „Národní koncepce podpory rodin s dětmi“, která aktualizuje původní „Národní koncepci rodinné politiky“ z roku 2005. Cílovou skupinou, na kterou se aktualizovaná koncepce zaměřuje, jsou rodiny s nezaopatřenými dětmi. Důvod je ten, že jejich vznik a fungování vyžaduje největší podporu ze strany státu. Nová koncepce vymezuje základní cíl a z něj dále odvozené cíle rodinné politiky, opatření k uskutečňování rodinné politiky na území ČR. ***Základním cílem** rodinné politiky ČR je jednak „vytvořit všestranně příznivější společenské klima a podmínky a odstraňovat bariéry a společenské tlaky, kterým jsou rodiny vystaveny, a které ohrožují jejich funkčnost; jednak podporovat a posilovat vědomí a význam rodinných hodnot ve společnosti a přijímat všechna potřebná politická opatření.“*²⁵

*Ze základního cíle rodinné politiky bylo odvozeno dalších 5 cílů*²⁶:

- jednak posilovat ekonomickou a sociální autonomii, jednak mezigenerační solidaritu a soudržnost rodiny k plnění své přirozené funkce jak ve všech obdobích vývojového cyklu, tak ke všem svým členům,
- zaměřit pozornost na rodiny se specifickou potřebou včetně přijímání cílených opatření potřebných k tomu, aby byl jejich členům zajištěn rovný přístup

²⁵ MPSV, Národní koncepce podpory rodin s dětmi. [online]. [2009-10-15]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf>.

²⁶ MPSV, Národní koncepce podpory rodin s dětmi. [online]. [2009-10-15]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf>.

ke vzdělávání, uplatnění na pracovním trhu a ve společnosti, a nestávali se tak osobami sociálně vyloučenými,

- podporovat sezdaná soužití, která se vykazují jednak jako stabilnější při plnění funkcí rodiny s dětmi, jednak nižším výskytem sociálně-patologických jevů, a ve srovnání s ostatními formami života s dětmi klade nejnižší nároky na státní rozpočet,
- vědomí o hodnotě rodičovství má být posilováno, stejně tak rodičovské kompetence, rodina má být podporována i k tomu, aby měla vlastní zodpovědnost za vlastní funkčnost a stabilitu.
- na tvorbě a realizaci rodinné politiky se mají podílet orgány státní správy i samosprávy jak na ústřední, tak i místní úrovni, sociální partneři, občanský sektor, komerční sektor, média, široká občanská veřejnost (včetně rodin samotných) tak, aby jejich vzájemným působením byly posilovány synergické a pozitivní efekty a naopak negativní vedlejší efekty jiných politik na rodiny byly omezeny.

Nejvýznamnějšími *nástroji* rodinné politiky jsou:

- **legislativní**
- **institucionální** a
- **ekonomické** nástroje.

Z hlediska *právních předpisů* ČR patří k nejdůležitějším dokumentům především:

- 1) zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů,
- 2) zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o státní sociální podpoře“)
- 3) zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“),
- 4) zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

ČR se při realizaci rodinné politiky řídí i *mezinárodními právními* předpisy v rámci mezinárodněprávní ochrany dětí, např. Úmluvou o právech dítěte, která je Sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

V ČR existuje institucionální zabezpečení rodinné politiky pouze na ústřední úrovni. Na tomto stupni **státní správy** ČR je to *Parlament (Poslanecká sněmovna a Senát), prezident ČR, vláda ČR*, kteří vykonávají legislativní činnost. Dále ministerstva, zejména *Ministerstvo práce a sociálních věcí*, které zřizuje příspěvkové organizace, organizační složky státu či veřejné výzkumné instituce v této oblasti (např. Česká správa sociálního zabezpečení nebo

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.). Dalšími ministerstvy v této oblasti jsou Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo financí, Ministerstvo zdravotnictví a Ministerstvo spravedlnosti. Dekoncentrovanými orgány státní správy jsou Úřady práce či Okresní správy sociálního zabezpečení, které poskytují dávky. Na úrovni samosprávy jsou aktéry územně samosprávné celky, tj. kraje, obce, dobrovolné svazky obcí, které zřizují své příspěvkové organizace, organizační složky. V oblasti rodinné politiky působí také neziskové organizace v podobě církví, charitativních organizací, občanských iniciativ a také zaměstnavatelé, právnické osoby, školská zařízení a jiné vzdělávací instituce, média, rodiny, pedagogicko-psychologické poradny. Mezi aktéry rodinné politiky patří nejen instituce zajišťující její chod, ale také občané jako jednotlivci, rodiny s dětmi, neúplné rodiny či další formy rodin, ke kterým směřuje činnost instituce formou dávek, služeb atp.

Zabezpečení rodin s dětmi v ČR je financováno:

- technikou státního zaopatření,
- technikou pojištění (sociálního pojištění),
- technikou sociální pomoci.

Zabezpečení rodin s dětmi se v ČR děje prostřednictvím 2 základních nástrojů:

- dávky rodinám s dětmi (především z programu Státní sociální podpory) a
- daňové nástroje.

Dávky státní sociální podpory (dále jen „SSP“) směřují ke všem rodinám s dětmi. Mimo tyto jsou rodiny s dětmi podporovány i z programů sociálního pojištění (např. sirotčí důchod, peněžitá pomoc v mateřství) a sociální pomoci (např. příspěvek na výživu dítěte), ale stěžejní pro podporu rodin je systém SSP.

Daňové transfery mohou využívat pouze plátcí daně. Nejčastěji mají podobu slev na dani z příjmů v souvislosti s péčí o dítě. Patří zde i dotace na zdravotní nebo vzdělávací služby.

Následující podkapitola 3.1.1 popisuje systém zabezpečení podpory rodin s dětmi v ČR.

3.1.2 Podpora rodin s dětmi z programů sociálního zabezpečení

V programu SSP je rodina definována jako „soužití rodičů a nezaopatřených dětí ve společné domácnosti. Za neopatřené je považováno dítě do skončení povinné školní docházky a dále, pokud se připravuje soustavně na budoucí povolání, nebo je zdravotně postižené, nejdéle však do věku 26 let.“²⁷

²⁷ MPSV, Státní sociální podpora. [online]. [2009-10-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/2#dsp>>.

Program SSP je charakteristický tím, že je *jednotný na celém území ČR, financování je zabezpečeno ze státního rozpočtu z prostředků daňových poplatníků*. Stát se prostřednictvím tohoto programu podílí na krytí nákladů, které souvisejí s výživou a ostatními základními potřebami dětí a rodin a je organizátorem solidarity bezdětných rodin s rodinami s dětmi (horizontální redistribuce) a dále solidarity vysokopříjmových rodin s rodinami nízkopříjmovými, v tomto případě se jedná o vertikální redistribuci. V programu SSP se poskytují plošné i adresné dávky. Všechny dávky, které se poskytují z tohoto programu, jsou nárokovými dávkami. Jde-li o testování, testuje se pouze příjem, majetek nikoliv.

U testovaných dávek dochází k testování všech příjmů, tzn. *příjmů z výdělečné činnosti* (závislé i podnikatelské činnosti), *sociálních příjmů* (příjmy z důchodového a nemocenského pojištění, zabezpečení v nezaměstnanosti apod.) a testují se příjmy *společně posuzovaných osob*. Za společně posuzované osoby jsou považováni *rodiče a nezletilé nezaopatřené děti, manželé, rodiče a děti nezletilé zaopatřené nebo zletilé*, pokud tyto děti s rodiči užívají byt a nejsou posuzovány s jinými osobami, *jiné osoby společně užívající byt*, pokud písemně neprohlásí, že spolu trvale nežijí a neuhrazují náklady na své potřeby.²⁸

Za společně posuzované osoby jsou považovány i osoby, které se z důvodů soustavné přípravy na budoucí povolání, zdravotních nebo pracovních (včetně dobrovolnické služby), zdržují mimo byt.

Kritériem pro testování je životní minimum.

Životní minimum (dále jen „ŽM“) *„je minimální společensky uznanou hranicí peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.“*²⁹

Částky ŽM se poskytují měsíčně pro:

- a) pro jednotlivce
- b) pro 1. dospělou osobu v domácnosti
- c) pro 2. a další osobu v domácnosti
- d) pro nezaopatřené dítě ve věkových kategoriích *do 6 let věku, od 6 do 15 let, od 15 – 26 let věku,*

ŽM je tvořeno součtem všech částek životního minima jednotlivých členů v domácnosti.

K testovaným dávkám v programu SSP řadíme *přídavek na dítě, sociální příplatek a příspěvek na bydlení*³⁰.

²⁸ MPSV, Životní minimum. [online]. [2009-04-12]. Dostupné z WWW: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/zivotni_min.

²⁹ Zákon o životním a existenčním minimu, § 2 a 3.

³⁰ Zákon o státní sociální podpoře, § 2.

Nárok na dávku mají:

- všichni občané s trvalým bydlištěm na území ČR,
- občané Evropské unie (dále jen „EU“) a to ti, kteří spadají do okruhu upraveného nařízení, které má za úkol řešit zabezpečení občanů v rámci EU.

Vyplacené dávky SSP v letech 1993 - 2008 v mil. Kč nalezneme v příloze č. 4.

Přídavek na dítě³¹ se poskytuje rodinám s dětmi a slouží k pokrytí nákladů, které jsou spojeny s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Na tuto dávku má nárok nezaopatřené dítě žijící v rodině, jejíž rozhodný příjem nedosahuje 2,4násobku částky ŽM rodiny. Pro nárok na dávku se testuje příjem za předchozí kalendářní rok, přičemž se do příjmu započítává i rodičovský příspěvek. Výše dávky je závislá na věku nezaopatřené dítěte (do 6 let věku, od 6 – 15 let a od 15 do 26 let věku) a vyplácí se měsíčně.

Do věku plnoletosti dítěte je dávka poskytována rodičům dítěte, po dosažení 18 let je dávka vyplácena nezaopatřenému dítěti, pokud splňuje podmínky, tj. soustavně se připravuje na budoucí povolání; dávka je poskytována do 26 let.

Podíl přídavku na děti na celkových vyplacených dávkách na SSP ve vybraných letech nalezneme v příloze č. 5.

Prostřednictvím **sociálního příplatku**³² je pomoc poskytována rodinám s nízkými příjmy na pokrytí nákladů, které jsou spojeny se zabezpečováním potřeb jejich dětí. Na rozdíl od přídavku na dítě se pro nárok na dávku testuje příjem rodiny za kalendářní čtvrtletí, přičemž za příjem se zde považuje i rodičovský příspěvek a přídavek na dítě. Nárok je podmíněn hranicí příjmů, která nedosahuje 2,0násobku částky ŽM rodiny. U této dávky se zohledňují mimo příjmu, kdy s jeho růstem klesá sociální příplatek i další aspekty. Výše dávky se zvyšuje v případě, že dítě je dlouhodobě těžce zdravotně postižené, dlouhodobě zdravotně postižené či dlouhodobě nemocné. Zohledňuje se i zdravotní postižení či osamělost rodiče. Vyšší částka dávky je poskytována i rodině, kde se narodilo více dětí současně a dále rodinám, jejichž dítě studuje na střední či vysoké škole v denní a prezenční formě studia.

Příspěvek na bydlení³³ slouží k pokrytí nákladů na bydlení a je určena rodinám nebo jednotlivcům s nízkými příjmy. Za příjem se považuje přídavek na dítě a rodičovský příspěvek, stejně jako u sociálního příplatku se testuje za předchozí kalendářní čtvrtletí. Dávku může nárokovat vlastník či nájemce bytu, má-li v něm nahlášený trvalý pobyt, pokud

³¹ Zákon o státní sociální podpoře, § 17.

³² Zákon o státní sociální podpoře, § 20.

³³ Zákon o státní sociální podpoře, § 23.

jeho náklady na bydlení přesahují částku součinu rozhodného příjmu v rodině a daného koeficientu (v hl. městě Praha je koeficient vyšší), a současně není-li součin rozhodného příjmu v rodině a daného koeficientu vyšší než částka normativních nákladů na bydlení.

Normativní náklady na bydlení jsou průměrné náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů domácnosti (pro nájemní byty je zde zahrnuta částka nájemného, u družstevního a vlastnického bydlení obdobné náklady; u všech typů bydlení se zahrnují ceny služeb a energií.

Náklady na bydlení u nájemních bytů se liší od bytů *družstevních a bytů vlastníků*.

U tohoto typu dávky jsou společně posuzovány všechny osoby, které jsou v bytě nahlášeny k trvalému pobytu. Splnění podmínky společné domácnosti se nevyžaduje.

Mezi dávky, které jsou poskytovány rodinám s dětmi plošně, patří *rodičovský příspěvek, porodné, pohřebné a dávky pěstounské péče*.

Na **rodičovský příspěvek** má nárok rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině. Může si přitom zvolit čerpání dávky po dobu *dvou let věku dítěte* (rychlejší čerpání) ve **zvýšené výměře**, *tří let věku dítěte* (klasické čerpání) v **základní výměře**, nebo pomalejší čerpání v **základní výměře do 21 měsíců věku dítěte** a **snížené výměře** do čtyř let věku dítěte.

Příjmy rodiče se nesledují. Rodiči je umožněno, aby při nároku na čerpání rodičovského příspěvku zlepšoval sociální úroveň rodiny výdělečnou činností, avšak za podmínky zajištění péče o dítě jinou zletilou osobou.

Porodné³⁴ je dávkou, kterou se matce dítěte přispívá na náklady související s jeho narozením. Pokud matka, která dítě porodila, zemřela, a dávka nebyla jí nebo jiné osobě vyplacena, nárok na dávku má otec dítěte. Na tuto dávku má nárok i ta osoba, která převzala, do trvalé péče nahrazující péči rodičů, dítě mladší jednoho roku. Dávka je stanovena pevnou částkou v jednotné výši na každé narozené dítě.

Pohřebné³⁵ je podobně jako porodné jednorázovou dávkou. Jedná se o pevně stanovenou částku. U této dávky je cílem přispět na náklady spojené s vypravením pohřbu. Náleží osobě, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte v případě, že osoba, která zemřela, měla ke dni úmrtí trvalý pobyt na území ČR.

³⁴ Zákon o státní sociální podpoře, § 44.

³⁵ Zákon o státní sociální podpoře, § 47.

Pěstounská péče je jednou z forem náhradní rodinné péče. Do pěstounské péče svěřuje děti soud na žádost pěstounů v případě, že se o něj vlastní rodiče starat nemohou anebo starat nechtějí. V rámci této péče jsou poskytovány celkem čtyři dávky³⁶, patří zde:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměna pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte do péče,
- příspěvek na zakoupení motorového vozidla.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte je vyplácen do dosažení plnoletosti dítěte, nejdéle do 26 let věku, pokud jde o nezaopatřené dítě, které žije ve společné domácnosti s osobou, která byla do dosažení zletilosti jeho pěstounem. Výše příspěvku činí stanovený násobek ŽM dítěte v dané výši, přičemž u zdravotně postiženého dítěte je koeficient vyšší, a rozlišuje se podle toho, jedná-li se o:

- dlouhodobě nemocné dítě,
- dlouhodobě zdravotně postižené dítě a
- dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě.

U zaopatřeného nezletilého dítěte je částka stanovena jako součin částky ŽM dítěte a daného koeficientu.

Výše **odměny pěstouna** je stanovena ve výši částky ŽM za jednotlivce za každé svěřené dítě. Pokud pěstoun pečuje alespoň o 3 děti nebo jedno zdravotně postižené dítě v II., III. nebo IV. stupni závislosti na jiné fyzické osobě, činí odměna stanovený násobek ŽM jednotlivce. Za každé další svěřené dítě se odměna dále zvyšuje. Odměna pěstouna je v těchto zvláštních případech pro účely pojištění posuzována jako plat.

Příspěvek při převzetí dítěte slouží k nákupu věcí potřebných pro dítě přicházející do pěstounské péče. Výše příspěvku je stanovena pevnými částkami dle tří věkových skupin dítěte (*do 6 let věku*, *ve věku od 6 do 15 let* a *ve věku od 15 do 26 let*).

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla náleží pěstounovi, který má v péči 4 a více dětí. Pěstoun nesmí vozidlo využívat ke své výdělečné činnosti. Příspěvek činí dané procento z pořizovací ceny vozidla, ale je stanovena max. finanční částka, kterou nelze překročit.

Mimo tyto čtyři druhy dávek se v rámci pěstounské péče poskytují i další dávky SSP, např. přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, ne však sociální příspěvek.

Vybrané dávky SSP v letech 2000, 2005 – 2008 v mil. Kč nalezneme v příloze č. 6. a podíl vybraných dávek na SSP v uvedených letech v příloze č. 7.

³⁶ Zákon o státní sociální podpoře, § 36.

Rodiny s dětmi mohou být zabezpečovány také z programu *Sociální pomoci* v rámci tzv. *pomoci v hmotné nouzi* (dávky mimořádné okamžité pomoci, příspěvku na živobytí či doplatku na bydlení). Dávky mimořádné okamžité pomoci a příspěvku na živobytí se poskytují v peněžité nebo věcné formě, na rozdíl od doplatku na bydlení, který je pouze peněžitou dávkou. Mimo pomoci ve stavu hmotné nouze je poskytována tzv. sociální péče, která je zaměřena zejména na *osoby se zdravotním postižením*. V sociální péči se poskytují dávky peněžité, věcné, a dále kulturní a rekreační péče a pomoc v intervenčních centrech. Dávky jsou nárokové i fakultativní a mohou být jak jednorázové, tak opakující se (*příspěvek na úpravu bytu*, jednorázový příspěvek na *opatření zvláštních pomůcek* nebo příspěvek na úhradu za užívání *bezbariérového bytu* aj).

Podpora rodiny s dětmi je dále zabezpečována i z programu sociálního pojištění, a to konkrétně z ***důchodového a nemocenského pojištění***.

Těhotné ženy a ženy po narození dítěte mají nárok na další peněžité dávky, které však nejsou zahrnuty v programu SSP, ale mohou být čerpány jako dávky poskytované z *Nemocenského pojištění*. Nemocenské pojištění je součástí programu *Sociálního pojištění*. Technikou financování je tedy sociální pojištění, založené na metodě průběžného financování. Konstrukce uvedených dávek se odvozuje od předcházejícího výdělku. Z nemocenského pojištění mohou být poskytovány:

- ***vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství***³⁷

poskytuje se ženám, které byly v době těhotenství nebo mateřství ze zdravotních důvodů převedeny na jinou práci, při které bez svého zavinění dosahují nižšího výdělku. Vyplácí se těhotným zaměstnankyním za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou práci, nejdéle do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Ve stanovených případech může být vyplácen i matkám po porodu při převedení na jinou práci. Výše se stanoví jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem (dále jen „DVZ“) zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejich započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení.

- ***peněžitá pomoc v mateřství*** (dále jen „PPM“)

³⁷ Česká správa sociálního zabezpečení. *Nemocenské pojištění – Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství* [online]. [2010-01-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/vyrovnavaci-prispevek-v-tehotenstvi-a-materstvi.htm>>.

Proto, aby byla dávka přiznávána matce, musejí být splněny následující podmínky³⁸, že:

- v den, od něhož je dávka přiznávána, musí trvat účast na nemocenském pojištění nebo ochranná lhůta a
- v posledních dvou letech před tímto dnem musí trvat účast na nemocenském pojištění po dobu min. 270 kalendářních dnů.

Nástup si určuje pojištěna sama v období od počátku 8. až 6. týdne před očekávaným dnem porodu, ke kterému došlo před nástupem na PPM. Pokud si pojištěnka den v tomto období neurčí, dnem nástupu na PPM se rozumí počátek 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Nárok na dávku má i žena, která nastoupí na PPM po skončení zaměstnání v ochranné lhůtě. Ochranná lhůta u žen činí 180 kalendářních dnů ode dne zániku pojištění, skončilo-li zaměstnání v době těhotenství, trvalo-li pojištění kratší dobu, činí ochranná lhůta jen tolik kalendářních dnů, kolik dnů trvalo pojištění. Doba poskytování dávky začíná nástupem na PPM, a činí 28 týdnů, u matek, které porodí 2 a více dětí 37 týdnů. Nárok na dávku má i otec dítěte nebo manžel ženy, která dítě porodila, uzavřeli-li spolu písemnou dohodu. Střídání je možné od 7. týdne ode dne porodu a četnost střídání není omezena. Výše PPM je 60 % z redukovaného DVZ.

- ošetřovné

Rodiči vzniká nárok na dávku pokud:

- nemůže pracovat z důvodu ošetřování nemocného člena domácnosti,
- musí pečovat o zdravé dítě mladší 10 let, bylo-li školské nebo dětské zařízení uzavřeno např. z důvodu havárie, epidemie,
- dítěti byla nařízena karanténa,
- osoba pečující o dítě onemocněla.

Podpůrčí doba začíná 4. kalendářním dnem potřeby ošetřování a činí nejdéle 6 kalendářních dnů. Pokud jde o osamělého zaměstnance, který má v péči alespoň jedno dítě do věku 16 let s neukončenou povinnou školní docházkou, činí podpůrčí doba nejdéle 13 kalendářních dnů. Výše ošetřovného činí od 1. kalendářního dne 60 % redukovaného DVZ za kalendářní den.

Z *důchodového pojištění* může být dítěti vyplácena dávka ***sirotčího důchodu***³⁹. Na tuto dávku má nárok nezaopatřené dítě po svém rodiči (osvojiteli) nebo po osobě, která dítě převzala

³⁸ Česká správa sociálního zabezpečení. *Nemocenské pojištění - Peněžitá pomoc v mateřství* [online]. [2010-01-10]. Dostupné na WWW: < <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/penezita-pomoc-v-materstvi.htm> >.

do péče při splnění zákonem stanovených podmínek. Výše *sirotčího důchodu* se stanovuje jako výše procentní výměry sirotčího důchodu:

- ke dni úmrtí,
- při obnově sirotčího důchodu.

V rámci služeb pro rodiny s dětmi rodinná politika rozlišuje celkem tři typy aktivit a to⁴⁰:

1. **sociální služby**, zaměřené na pomoc a podporu jednotlivým členům rodiny či rodině jako celku nacházející se v nepříznivé sociální situaci. Účelem poskytování těchto služeb je prevence před sociálním vyloučením. V rámci sociálních služeb rozlišujeme:

- sociální poradenství – manželské a rodinné poradny, poradny pro osoby se zdravotním postižením, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí.
- služby sociální péče – osobní asistence, pečovatelská služba, odlehčovací služby, centra denních služeb,
- služby sociální prevence – raná péče, telefonická krizová pomoc, azylové domy na půl cesty, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terénní programy.

2. **služby na podporu fungující rodiny**, které mají nejen preventivní, ale také podpůrný charakter. Služby slouží k usnadnění a posílení partnerského a manželského soužití, rodičovství, dále k podpoře rodiny při péči o děti a harmonizaci práce a rodiny. Rozlišujeme:

- a) **komerčně poskytované služby na podporu fungující rodiny** (např. hlídání dětí do tří let věku a nad tři roky věku nerodičovskou osobou, pomoc s vedením domácnosti).
- b) **nekomerčně poskytované služby na podporu fungující rodiny**, jako mateřská centra, centra pro rodinu, družiny, přednáškové činnosti nebo poradenství, ostatní druhy aktivit k podpoře fungující rodiny.

3. **činnosti** poskytované v rámci **sociálně-právní ochrany dětí** (podrobněji podkapitola 3.1.4).

3.1.3 Institucionální zabezpečení předškolní péče o děti

Sloučení profesní a rodinné role lze umožnit rodičům tehdy, nechtějí-li se vzdát své rodičovské role ani zaměstnání. Předpokladem lepšího sloučení obou rolí je při existenci:

- finančně a teritoriálně dostupných služeb péče o děti, a to:

³⁹ Česká správa sociálního zabezpečení. *Důchodové pojištění – Pozůstalostní dávky. Sirotčí důchod* [online]. [2010-01-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/pozustalostni-duchody.htm>>.

⁴⁰ MPSV, Aktivity k podpoře rodiny. [online]. [2010-01-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4>>.

- 1) služeb péče pro děti do tří let,
- 2) služeb péče pro děti předškolního věku,
- 3) služeb péče pro děti mladšího školního věku.

U *služeb péče pro děti do 3 let* je ČR v případě zabezpečení tohoto typu služeb často kritizována na mezinárodní úrovni. Důvodem je především to, že tyto služby nejsou u nás příliš rozvinuty. Svědčí o tom fakt, že nabídka teritoriálně a místně dostupných služeb péče o děti do tří let věku neodpovídá poptávce rodičů. V ČR se rozlišují dva, respektive tři typy služeb péče o děti do tří let věku. Jsou jimi:

a) *zdravotnická zařízení typu jesle*

V průběhu 90. let minulého století významně poklesl počet těchto zařízení, na jejich počátku přesahoval 1 tis., po roce 2000 se více než desetkrát snížil.

Jesle jsou zvláštním dětským zařízením léčebně preventivní péče, kde se pečuje o všestranný rozvoj dětí do tří let věku a zřizují se jako územní, závodní či společné. Jejich nejčastějšími zřizovateli jsou obce, a to podle svého uvážení a potřeb. Jelikož je péče hrazena ze zřizovatelova rozpočtu, záleží zcela na něm, jaké stanoví poplatky za pobyt dětí v jeslích, tzn., že péče je zde poskytována za částečnou nebo plnou měsíční úhradu klienty.

b) *soukromá zařízení zřízená podle zákona o živnostenském podnikání*

Na základě živnostenského zákona jsou soukromá zařízení „*Péče o dítě do tří let v denním režimu*“. Jde-li o obsahovou náplň této živnosti, jedná se o individuální výchovnou péči do tří let věku v denním nebo celotýdenním režimu. Péče je zaměřena na rozvoj všech smyslových schopností včetně kulturně hygienických návyků přiměřených věku dítěte. Dále je zajišťována bezpečnost a zdraví dětí, jejich pobyt na čerstvém vzduchu, spánek v odpovídajícím hygienickém prostředí a osobní hygiena dětí a také poskytnutí první pomoci. Poplatek za umístění dítěte do zařízení, který je stanoven na komerční bázi, stanovuje poskytovatel služeb.

c) *služby typu „baby sitting“ podle zákona o živnostenském podnikání*

Dle zákona o živnostenském podnikání se jedná o zařízení typu „*Poskytování služeb pro rodinu a domácnost*“. Náplň činnosti obsahuje zajišťování chodu domácnosti jako je *vaření, úklid, praní a žehlení, péče o zahradu, individuální péči o děti nad tři roky věku v rodinách*, dále příležitostné krátkodobé hlídání dětí (včetně dětí do tří let věku), péči o osoby vyžadující zvýšenou péči, obstarávání nákupů a jiných záležitostí souvisejících s chodem domácnosti,

a jinou obstaravatelskou činností. Poplatek za službu je jako v případě soukromých zařízení stanoven na komerční bázi poskytovatelem.

V rámci **služeb péče pro děti předškolního věku** je v ČR péče o děti starší věku 3 let zabezpečena využíváním husté sítě finančně dostupných a značně využívaných mateřských škol. Nicméně pro lepší slučitelnost profesní a rodinné role by bylo vhodné přizpůsobit tyto služby potřebám rodin s dětmi, které se týkají např. problematiky otevíracích hodin či podmínek přijímání dětí do zařízení. V ČR rozlišujeme:

a) **mateřské školy**, jejichž zřizovatelem je stát, územní samosprávný celek, svazek obcí⁴¹

U tohoto typu zařízení je regulace prováděna podle školského zákona č. 561/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „školský zákon“). Podmínky provozu, organizace předškolního vzdělávání, zajištění bezpečnosti, ochrana zdraví dětí, stravování a speciální péče o děti včetně úplaty za vzdělávání jsou stanoveny ve vyhlášce o předškolním vzdělávání č. 14/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Vzdělávání v posledním ročníku té mateřské školy, jejímž zřizovatelem jsou v názvu uvedené subjekty, je poskytováno bezúplatně.

b) **mateřské školy „soukromé“**, tj. zřízené církevními právníckými osobami či jinými právníckými osobami, jejichž předmětem činnosti je poskytování vzdělávání nebo školských služeb podle školského zákona.

Regulace je opět jako v předchozím případě upravena podle školského zákona, stejně jako podmínky provozu související s organizací vzdělávání a zajištění bezpečnosti ochrany zdraví dětí, stravování, speciální péče jsou stanoveny vyhláškou o předškolním vzdělávání. Vzdělávání je v těchto soukromých zařízeních poskytováno za úplatu, jejíž výši stanovuje zřizovatel.

c) **soukromá zařízení** provozována dle živnostenského zákona, které neposkytují rekreačně-vzdělávací činnosti realizované v rámci výchovy a vzdělávání ve školách, předškolních a školských zařízeních zařazených do sítě škol.

V tomto případě se jedná o volnou živnost typu „Mimoškolní výchova a vzdělávání“. Obsahovou náplní činnosti je specifikována jako „*výchova dětí nad tři roky věku v předškolních zařízeních, výuka v soukromých školách a zařízeních sloužících odbornému vzdělávání, pokud tato nejsou zařazena do sítě škol, školských a předškolních zařízení.*“⁴²

⁴¹ MPSV, Aktivita k podpoře rodiny. [online]. [2009-11-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4>>.

⁴² MPSV, Aktivita k podpoře rodiny. [online]. [2009-11-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4>>.

Náplň poskytovaných služeb v sobě zahrnuje výchovu, vzdělávání, doučování žáků a studentů, výchovně vzdělávací živnost na dětských táborech a jiných zotavovacích akcích, zahrnujících především vedení těchto akcí, dále zajišťování výchovných, relaxačních a vzdělávacích programů pro účastníky těchto akcí včetně dohledu nad dětmi, kdy služby jsou poskytovány za úplatu na komerční bázi a jejich výše je stanovena poskytovatelem.

d) služby typu „**baby sitting**“

Jedná se zařízení typu „*Poskytování služeb pro rodinu a domácnost*“, poskytovanou dle živnostenského zákona. Poskytování služby v rámci této živnosti v sobě zahrnuje především zajišťování fungujícího chodu domácnosti ve smyslu vaření, úklidu, praní, žehlení, péče o zahradu, dále individuální péče o děti nad tři roky věku v rodinách, příležitostné krátkodobé hlídání dětí včetně dětí do 3 let věku, péče o osoby vyžadující zvýšenou péči, obstarávání nákupu a další činnosti související s chodem domácnosti a pečovatelskou činností. Poplatek za poskytování služeb stanovuje její poskytovatel.

Do *služeb péče pro děti mladšího školního věku* patří školní družiny a rovněž školní kluby, které napomáhají především rodičům dětí mladšího školního věku spojit profesní a rodičovskou roli. K těmto službám můžeme řadit i služby poskytované v rámci volné živnosti „Mimoškolní výchova a vzdělávání“ dle živnostenského zákona. Obsahovou náplní těchto služeb je výchova dětí nad tři roky věku v předškolních zařízeních, dále výuka v soukromých školách a zařízeních, sloužících k odbornému vzdělávání, nejsou-li tato zařazena do sítě škol, školských a předškolních zařízení, tj. jde o mimoškolní výchovu a vzdělávání, opírající se o doučování žáků a studentů, výchovně vzdělávací činnost na dětských táborech či jiných zotavovacích akcích, vedení těchto akcí a zajišťování výchovných, relaxačních a vzdělávacích programů pro účastníky těchto akcí, dohled nad nimi atd.

- opatření, která v souvislosti s těhotenstvím, porodem a následnou péčí o dítě v České republice směřují ke zvýšené ochraně a zvýhodnění žen-matek či mužů-otců v pracovněprávních vztazích.:
- a) mateřská a rodičovská dovolená,
- b) společné ustanovení o mateřské a rodičovské dovolené,
- c) pracovní volno, úprava pracovní doby a pružná pracovní doba,
- d) převedení na jinou práci, pracovní cesty a přeložení,
- e) práce konaná doma a zákazy některých prací,
- f) přestávky ke kojení a

g) rozvázání pracovního poměru.

3.1.4 Ochrana dětí

Činnosti poskytované v rámci *sociálně-právní ochrany dětí* jsou upraveny zákonem o sociálně-právní ochraně dětí a zahrnují *preventivní a poradenskou činnost*, činnost v náhradní rodinné péči, práci s dětmi vyžadující zvýšenou pozornost, zřizování zařízení sociálně-právní ochrany dětí dle tohoto zákona.

Systém sociálně-právní ochrany dětí je prostředkem zajišťujícím práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení a náboženství, na vzdělání, zaměstnání. V rámci této ochrany je také zabezpečena ochrana dítěte před jakýmkoliv násilným týráním fyzického či psychického charakteru, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Pozornost je věnována dětem a rodině prostřednictvím Listiny základních práv a svobod ČR (dále jen „LZPS“), která staví rodičovství a rodinu pod ochranu zákona, přičemž dětem a mladistvým zaručuje zvláštní ochranu. Právními předpisy je respektován jeden ze základních principů funkce rodiny, tj. právo a povinnost na společnou výchovu a péči o děti, a v případě potřeby požadovat pomoc. Jakýkoliv zásah do soukromého a rodinného života lze provést až tehdy, pokud rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu dětí o to požádají anebo se o děti nemohou či nechtějí starat.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí vymezuje tento druh ochrany jako „ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou východu, dále ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jmění a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.“⁴³

V tomto zákoně je rovněž zdůrazněno, že další zvláštní právní předpisy upravující ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte zůstávají nedotčeny.

Mezi hlavní principy právní ochrany dětí patří např.⁴⁴:

- nejlepší zájem, prospěch a blaho dětí,
- poskytování této ochrany všem dětem bez rozdílu (bez jakékoliv diskriminace, podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženského a politického vyznání, národnostního, etnického či sociálního původu),
- sociálně-právní ochrana dětí je poskytována bezplatně, všem nezletilým dětem mladším 18 let, nenabyly-li zletilosti dříve,

⁴³ MPSV, Sociálně-právní ochrana dětí. [online]. [2010-01-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7242>>.

⁴⁴ MPSV, Sociálně-právní ochrana dětí [online]. [2010-01-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7242>>.

- cílem tohoto typu ochrany je také sanace rodin,
- dále se klade důraz na ochranu dětí před sociálně patologickými jevy, tj. předcházení rizikovému vývoji dětí a minimalizace důsledků působení sociálně patogenních vlivů.

Stát je odpovědný za ochranu dětí před fyzickým nebo psychickým násilím, dále za ochranu jejich zdravého vývoje z hlediska fyzického, psychického a mravního a ostatních aspektů integrity dítěte jako nositele práv daných Ústavou, LZPS a práv vyplývajících z mezinárodních závazků ČR. Nejvýznamnějšími právními předpisy v této oblasti jsou zákon o rodině, zákon o přestupcích, zákon o soudnictví ve věcech mládeže, trestní řád, občanský soudní řád aj. ČR ratifikovala Úmluvu o právech dítěte, Úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. Dále přijala např. Evropskou úmluvu o výkonu práv dětí, Evropskou úmluvu o osvojení. Stát však nenahrazuje plnění povinností a odpovědnost rodičů, ani nezasahuje do jejich postavení jako nositelů rodičovské zodpovědnosti, nejsou-li práva nebo vývoj dítěte ohroženy.

Orgány s obecnou působností na úseku ochrany dítěte jsou soudy a orgány určené zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, tj. Ministerstvo práce a sociálních věcí, krajské a obecní úřady a ve vztahu k zahraničí Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. Sociálně-právní ochranu dětí zabezpečují též kraje a obce v samostatné působnosti a fyzické a právnické osoby, pokud obdrží pověření k výkonu sociálně právní ochrany.

3.2 Koncepce rodinné politiky ve Švédsku

Švédsko se od ČR odlišuje. Jednak je konstituční monarchií. Vznik státu není znám, neboť se jedná o velmi starý státní útvar s bohatou historií. Ve Švédsku žije 9,34 mil. obyvatel. Švédsko je členem EU od roku 1995, a měnou je švédská Koruna, neboť v roce 1999 země odstoupila od přijetí společné evropské měny.

Trendy ve švédském populačním vývoji se příliš neliší od ostatních evropských států:

- pokles porodnosti,
- zvýšení počtu nesesdzdaných soužití,
- pokles sňatečnosti a nárůst rozvodovosti,

3.2.1 Rodinná politika ve Švédsku

Švédské sociální zabezpečení je zaměřeno na:⁴⁵

⁴⁵ Social security in Sweden [online]. [2010-03-11]. Dostupné z WWW: http://www.forsakringskassan.se/irj/go/km/docs/fk_publishing/Dokument/Publikationer/%C3%96vriga%20trycksaker/Social%20Security%20in%20Sweden.pdf

- zabezpečení rodin s dětmi,
- zabezpečení během pracovního života.
- zabezpečení ve stáří.

Výše zmíněné oblasti jsou finančně zabezpečovány prostřednictvím *sociálního pojištění*, které zabezpečuje v sociálních událostech typu *stáří*, dlouhodobá pracovní neschopnost (*invalidita*), krátkodobá pracovní neschopnost (*nemoc*), *ztráta zaměstnání*, ztráta příjmu z důvodu *narození a péče o dítě*. Další významnou částí vedle *sociálního pojištění* jsou *sociální služby*, zejména v oblasti zdravotní péče a vzdělávání.

Ve Švédsku je rodinná politika koncipována vládou a spadá do působnosti Ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí. **Cílem** švédské rodinné politiky je jednak „*posílit roli rodičů během života, jednak zajistit rodině větší svobodu volby*“⁴⁶. Mimo výše uvedeného základního cíle se pokouší rodičům pomoci:

- skloubit jejich profesní a rodičovskou roli, a to prostřednictvím zlepšení příležitostí při péči o děti v nízkém věku a jejich pracovním životě,
- zlepšit podmínky rovnosti mužů a žen a
- zvýšit svobodu rodinné volby.

Velký důraz se klade na oblast péče o děti. Rozmanitost služeb by přitom měla být zvýšena o větší rozdíly mezi jednotlivými poskytovateli. Kvalifikace zaměstnanců by se měla více ocenit a jejich myšlenky, odhodlání a podnikání osvobodit. V předškolním vzdělávání má být podporován vývoj dětí, a to proto, aby se projevila jejich přirozená zvědavost a touha učit se.

Legislativa rodinné politiky se zaměřuje především na oblasti⁴⁷ *manželství, partnerství a nesezdané soužití*, dále *vztahů mezi rodiči a dětmi, pravidla upravující postavení zvláštních zástupců a opatrovníků* (poručníků), *dědické právo*, přičemž jednou z hlavních zásad je jednat v nejlepším zájmu dítěte. Nejdůležitějšími právními předpisy⁴⁸ v oblasti rodinné politiky jsou zákon upravující *nesezdané soužití* z roku 1997, zákon o *zprostředkování mezistátní adopce* z roku 2003, zákon vyplývající z přijetí *Haagské Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při ohledu na mezistátní adopci* z roku 1997, zákon o *veřejném ochránci práv dětí a mládeže*

⁴⁶ Government Offices of Sweden. Ministry of Health and Social Affairs. Financial family policy. Swedish family policy. [online]. [2010-03-11]. Dostupné z WWW: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/12092>.

⁴⁷ Government Offices of Sweden. Ministry of Justice. Sweden legislativ. Family Law.[online]. [2010-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/2707/a/15193>>.

⁴⁸ Government Offices of Sweden. Ministry of Justice: Swedish legislation. Family Law. [online]. [2010-03-11] Dostupné z WWW: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/3288/a/19570>>.

z roku 1993, právní předpis týkající se nabídek zahraniční adopce z roku 1976, zákon o mezinárodně-právních vztazích týkající se adopce z roku 1971.

Dále byly důležitými právními akty manželský zákoník nebo dětský a rodičovský zákoník či dědický zákoník. Od května roku 2009 vešla v platnost nová pravidla týkající se manželství a uzavírání sňatků, včetně homosexuálně orientovaných párů, které mohou uzavírat sňatek. Manželský zákoník a další právní předpisy týkající uzavírání sňatku získaly neutrální podobu a zákon o registrovaném partnerství z roku 1994 byl zrušen.

Finanční podpora dětí je zabezpečována prostřednictvím 3 programů⁴⁹:

- pojištění,
- dávek, které jsou založeny na potřebě a jsou testovány,
- všeobecných grantů.

Programové **pojištění** zahrnuje *rodičovské pojištění, sirotčí důchod, dětské pozůstalostní dávky, nárok na důchod při péči o dítě. Potřebné-testované* dávky zahrnují příspěvek na bydlení, výživné na dítě v neúplné rodině a příspěvek na péči o zdravotně postižené děti. Třetí program nazvaný „**Všeobecné granty**“ je obecným programem, do kterého patří *přídavky na děti a příspěvky na náklady spojené s mezinárodní adopcí.*

Rodiny s dětmi jsou mimo programová zabezpečení podporována:

- zlepšováním podmínek v rámci tzv. „**Rovnost mužů a žen bonus**“ či
- zvýšením **dětského** příspěvku.

První z výše uvedených je založena na zlepšování podmínek pro rovnost mužů a žen jak při jejich účasti v profesním životě, tak v rodičovské dovolené. Cílem je motivovat rodiče k tomu, aby byl podíl na rodičovské dovolené pokud možno rovnoměrně rozdělen mezi oba rodiče. Rodiče, kteří o dítě pečují společně, mají automaticky nárok na tento bonus. Tím, že je jeden z rodičů na rodičovské dovolené a druhý v práci, vznikají rozdíly v příjmech rodičů. Tímto bonusem se oba rodiče podílejí více na péči o dítě, zvyšuje se jim daný snížený příjem a posiluje motivace k návratu do práce.

Možné zvýšení **dětského** příspěvku umožňuje rodičům trávit více času se svými dětmi. Prostřednictvím tohoto příspěvku je umožněn hladší přechod mezi rodičovskou dovolenou a prací. O tuto dávku mohou požádat rodiče, kteří mají dítě starší 1 roku, ale mladší než 3 roky, a kteří trvale pobývají v příslušné obci. Pobírání tohoto příspěvku lze kombinovat

⁴⁹ Government Offices of Sweden: Ministry of Health and Social Affairs. Financial Family Policy. Family Policy in Sweden. [online]. [2010-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/3827/a/129894>>.

s placeným zaměstnáním, nikoliv však s dávkami v nezaměstnanosti, nemocenské, rodičovskými dávkami. Zda bude zavedena zvýšená dávka dětského příspěvku, záleží na obci.

3.2.2 Podpora rodin s dětmi z programů sociálního zabezpečení

1) pojištění v rámci rodinné politiky⁵⁰

Do této kategorie patří *rodičovské pojištění, přechodný rodičovský příspěvek, vyrovnávací příspěvek v mateřství, sirotčí důchod, dětské pozůstalostní dávky a nárok na důchod při péči o dítě*. Do **rodičovského pojištění** jsou zahrnuty dávky, které náleží zaměstnanému rodiči či rodiči, který je osobou samostatně výdělečně činnou, a který odvádí na sociální pojištění určitá procenta ze svého příjmu. Příspěvky z pojištění plně podléhají zdanění. Rozlišujeme příspěvky:

- vyrovnávací příspěvek v mateřství

Dávka se vyplácí těhotným ženám, které nejsou schopni pracovat z důvodu fyzicky náročného charakteru jejich práce. Tato dávka se vyplácí max. po dobu 50 dnů a činí 80 % příjmu matky. Nárok na tuto dávku vzniká matce, pokud odpracovala určitý počet dnů u svého zaměstnavatele. Těhotenská dávka je splatná od 60. dne do 11. dne před očekávaným narozením. Je možné, aby matka, která nemůže vykonávat své běžné zaměstnání z důvodu rizikového těhotenství, mohla tento příspěvek pobírat po většinu doby těhotenství.

- přechodný rodičovský příspěvek

Příspěvek se poskytuje po omezenou dobu, a to:

- na 120 dnů/1 dítě a
- 1 rok pro dítě do 12 let a
- 1 rok dnů pro dítě ve věku 12 – 15 let s lékařským osvědčením.

Je poskytováno 80 % příjmů, ale je určena maximální vyplacená částka. Tento nárok mohou rodiče využívat při péči o nemocné dítě, a 60 z těchto dnů může rodič zůstat s malými dětmi doma, pokud obvyklý pečovatel onemocní. Od roku 2001 systém sociálního zabezpečení umožňuje profesně nepostradatelným rodičům, kteří nemohou pečovat o své nemocné děti, aby tuto péči za ně vykonávala osoba způsobilá v tomto systému.

- rodičovský příspěvek

Náleží pracující matce či otci, kteří pečují o vlastní nebo o osvojené dítě. Podmínkou pro čerpání dávky je odpracování min. počtu dnů. Rodič získává nárok na 480 dnů rodičovské dovolené (viz níže), z které mu náleží po 390 dnů příspěvek ve výši 80 % příjmu a zbylých

⁵⁰ Government Offices of Sweden. Ministry of Health and Social Affairs: Financial family policy. Family Policy Insurances. [online]. [2010-03-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/12092/a/129910>>.

90 dnů má nárok na univerzální plošnou dávku, která se určuje ve švédských korunách, tj. v SEK/1 den.

Rodičovská dovolená zahrnuje 480 dnů placené dovolené. Tato doba je rozdělena na 120 dnů, kdy 60 dnů náleží zvlášť matce a dalších 60 dnů zvlášť otci. Zbývajících 360 dnů náleží rodině. Polovina z této doby je opět vyhrazena matce i otci, přičemž tyto dny mohou být přeneseny jedním rodičem na druhého, a v tom případě pak rodič musí podepsat souhlas, že se vzdává doby rodičovské dovolené. Mimo to, každý z rodičů má nárok na neplacenou dovolenou, dovrší-li dítě 18 měsíců. Všichni rodiče mají nárok na placenou dovolenou, ale aby tato byla ve výši 80 % jejich příjmů, musí dosahovat denní příjem v určité výši a určité době před plánovaným porodem. Tato doba činí 240 dnů. Dále má nárok na vysoce placenou rodičovskou dovolenou v případě narození dalšího dítěte, přijetí dítěte do 2,5 roku po narození nebo si jej osvojí dříve. Otcové jsou aktivně zapojováni do role rodiče už od roku 1974, kdy vznikl institut „**otcovské dovolené**“. Otcové mají jednak nárok na přechodnou rodičovskou dovolenou a příspěvek (viz výše) po porodu dítěte, a tyto využití dny jsou považovány za období společné péče rodičů o novorozence či péči o starší děti v rodině v čase porodu. **Sirotčí důchod** a *dávky pozůstalostního důchodu* jsou směřovány k dítěti do 18 let věku, jemuž zemřel jeden či oba rodiče. Dávka může být vyplácena i dítěti staršímu 18 let za předpokladu, že studuje na úrovni povinného vzdělání, střední školy či obdobného zařízení, a kterému se tak prodlužuje doba pobírání přídatku na dítě či studijní pomoci. Tento důchod se pak vyplácí do června roku, v němž dítě dosáhne věku 20 let.

Tím, že rodič zůstává na rodičovské dovolené, přichází o pracovní příjem. Rodičovská dovolená tak představuje důchodový příjem, i když nenahrazuje úplnou ztrátu příjmu. Pracující rodiče také získávají *nárok na důchod při péči o dítě na daný rok*. Výše této dávky se odhaduje příspěvkem rodičovského důchodového příjmu. Důchod na konkrétní rok pobírá pouze jeden z rodičů. Splňují-li nárok na pobírání dávky oba rodiče, mohou se rozhodnout, který z nich bude dávku pobírat v daném roce, a musejí to oznámit. V případě, že tak neučiní, nárok na tuto dávku získá rodič s nejnižším důchodem.

2) potřebné-testované dávky⁵¹

Jednou z dávek zahrnutých do této kategorie je **příspěvek na bydlení**. Ten náleží rodinám s dětmi žijících v jedné domácnosti a mohou o něj zažádat i domácnosti, které mají přístupová

⁵¹ Government Offices of Sweden. Ministry of Health and Social Affairs: Financial family policy. The needs-tested allowances. [online]. [2010-0312]. Dostupné z WWW: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/12092/a/129917>>.

práva k dětem. Mladí dospělí, za které jsou považovány osoby ve věku 18-28 let, bez dětí, mají také nárok na tuto dávku. Žádosti vyhotovuje Švédská sociální pojišťovací agentura. Výše příspěvku závisí na nákladech na bydlení, velikosti bytového prostoru, příjmu domácnosti, počtu dětí. Další dávkou v této kategorii je na ***výživné na dítě v neúplné rodině***. Tato je směřována k dítěti, jehož rodiče žijí odděleně, a vyplácí se rodiči, který žije s dítětem. Oproti tomu rodič, který platí výživné, musí státu zcela nebo částečně hradit náhradu za vyplácení této dávky. Částka, kterou musí rodič zaplatit, se stanovuje na základě informací z jeho posledního výměru daně a počtu dětí, které matka nebo otec musí zabezpečit. Poslední dávkou v tomto typu dávek je ***příspěvek na péči o zdravotně postižené děti***. O tento příspěvek mohou žádat rodiče dítěte, které je nemocné nebo postižené. Pro nárok na tuto dávku, je nutné splnit určité podmínky např. zvláštního dohledu, který dítě potřebuje a péči po dobu nejméně 6 měsíců či zdravotní postižení, které s sebou nese další náklady. Rodičům se příspěvek poskytuje do června roku, kdy dítě dosáhne věku 19 let. Příspěvek se může poskytovat v plné výši, tj. 2,5 násobku základní ceny ročně, nebo ve snížené sazbě, která činí 3/4, 1/2 či 1/4 z celkového plnění. Dávka se počítá jako zdanitelné plnění, a vzniká tak nárok na důchod.

3) všeobecné příspěvky⁵²

Tato kategorie zahrnuje

- přídavek na dítě a
- dotace na náklady spojené s mezistátní adopcí

Co se týče *přídavku na dítě*, je založen na principu univerzality, takže je poskytován paušálně. Zpravidla je určen matce nebo ve zvláštním případě se vyplácí otcí. Mimo to, je možnost rozdělení platby přídavku mezi rodiče. Podmínkou pro nárok na tuto dávku je, že dítě musí mít trvalý pobyt ve Švédsku, a to i přesto, pokud dítě zemi opustí, ale tato doba nesmí přesáhnout 6 měsíců. Dětské přídavky můžeme rozlišit na:

- a) *základní* – je vyplácen dětem do 16 let věku,
- b) *rozšířený* – určen pro dítě starší 16 let a navštěvující střední školu,
- c) *příplatek pro velké rodiny* – pro rodiny s třemi a více dětmi,
- d) *studentský příplatek* – pro děti navštěvující vyšší odborné školy.

Dotace na náklady spojené s ***mezistátní adopcí*** se vyplácí v případě přijetí cizího dítěte. Jedná se o jednorázovou dávku.

⁵² Government Offices of Sweden. Ministry of Health and Social Affairs: Financial family policy. General allowances. [online]. [2010-03-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/12092/a/129918>>.

Výše uvedené dávky jsou součástí *sociálního pojištění*⁵³ ve Švédsku. **Cílem** sociálního pojištění je mimo finanční kompenzace ztráty příjmu nejen ve stáří, nemoci či invaliditě jako je tomu v ČR, ale také z *důvodu péče o dítě*. Sociální pojištění je spravováno **Švédskou agenturou pro sociální pojištění**. Tato je vládní agenturou⁵⁴, zabývající se správou různých druhů pojištění a dávek, které jsou součástí švédského sociálního pojištění, a pracuje prostřednictvím lokálních pojišťoven. Pojištění je dvojího typu. První se zaměřuje na zaměstnance, dle jeho *trvalého bydliště* ve Švédsku (tzv. „residence-based“), zatímco druhý typ je odvozen od *pracovní činnosti* v této zemi (tzv. „employment-based“). Tento typ umožňuje ženám se zdravotními problémy čerpat *vyrovnávací příspěvek v mateřství*, předloží-li úřadu lékařské potvrzení, či rodičům *rodičovské pojištění*, v rámci něhož mohou být rodině vyplaceny již výše uvedené dávky.

Ve Švédsku je umožněna homosexuální párům péče o děti. Uzavřít registrované partnerství je možné od roku 1994. Homosexuální páry mohou děti adoptovat od roku 2002.

Co se týče daňové politiky⁵⁵, tato má v zemi značný význam. Daně jsou relativně vysoké a vybírají se na centrální a místní úrovni. Z obecného pohledu je švédský daňový systém tvořen přímými, nepřímými daněmi a poplatky. U přímých daní jsou nejdůležitějšími národní a místně daně z příjmů a národní daň z kapitálu. U přímých daní existují jak obecní sazby (odlišné na úrovni jednotlivých územních celků) a také státní sazby daně (liší se dle výše příjmu pracovníků s odčitatelnými položkami v určité procentní výši). Vedle daní existuje systém zaměstnaneckých příspěvků, jedná se o poplatky sociálního zabezpečení, které pokrývají různé typy sociálního pojištění. Plošně poskytované univerzální dávky nejsou předmětem zdanění, naopak dávky testované zdanění podléhají.

3.2.3 Institucionální zabezpečení předškolní péče o děti

Péče o děti ve Švédsku má dvojitý cíl – podporovat rozvoj dítěte a učení a umožnit rodičům sladit rodičovství s prací nebo studiem. Od roku 1996 spadá péče o děti pod Ministerstvo školství a výzkumu.

Předškolní vzdělávání ve Švédsku spadá do veřejné péče a je regulováno zákonem o sociálních službách. Je vládním cílem, aby veřejná péče o děti byla k dispozici všem dětem,

⁵³ Government Offices of Sweden. Ministry of Health and Social Affairs: Financial family policy. Social Insurance. [online]. [2010-03-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/3827/a/22665>>.

⁵⁴ Financial family policy. The Swedish Social Insurance Agency. [online]. [2010-03-13]. Dostupné z WWW: <<http://faktabanken.nutek.se/sb/d/427/a/1306>>.

⁵⁵ Daňový systém ve Švédsku. [online]. [2010-03-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.mesec.cz/clanky/danovy-system-ve-svedsku/>>.

jejichž rodiče si to přejí. Od roku 1972 mají všechny děti od šesti a více let a postižené děti od čtyř let právo navštěvovat zdarma předškolní vzdělávací zařízení minimálně na jeden rok. Docházka do těchto zařízení je pro děti dobrovolná, ale městské a obecní úřady je musejí zřídit povinně.

V předškolních zařízeních (školka a domácí jesle) by se měl poplatek vybíraný za školku pohybovat v rozmezí 1 – 3 % rodinných příjmů a poplatek za aktivity školních dětí ve výši 1 – 2 % příjmů. Rodičovský poplatek se tak liší na základě příjmů rodičů a pravidel příslušné municipality.

Systém péče⁵⁶ je rozdělen na:

- systém předškolní péče

Péče je určena dětem od 1 roku, až do roku, ve kterém nastoupí do předškolní třídy nebo povinnou školní docházku. Předškolní péče o děti ve Švédsku se skládá ze školky, rodinných domovů denní péče a otevřených školek.

Školka je v dnešní době nedílnou součástí každodenního života rodin s dětmi, kdy je rovněž nezbytnou podmínkou pro možnou kombinaci rodičovství se zaměstnáním. Od roku 1998 mají školky svůj vlastní výchovný a vzdělávací program formou vyhlášky. Význam školky spočívá v tom, že má pro dítě znamenat jeho první krok v oblasti celoživotního vzdělávání. Školní osnova má sloužit jako šablona pro rodinné domy s denní pečovatelskou službou. Vhodná péče má zásadní význam při rozvoji a vzdělávání, přičemž sama o sobě poskytuje příležitosti k učení. Při učení a rozvoji dítěte je také zdůrazňován význam hry, stejně jako vlastní aktivity dítěte. Předškolní péče má *být zábavná, bezpečná a poučná* pro všechny zúčastněné děti.

- předškolní třídy⁵⁷

Předškolní třída je dobrovolnou formou školy v systému státní školy. Obce jsou povinné nabízet dětem místa v těchto třídách v podzimním období roku, v němž dovrší 6 let a začne mu jeho povinná školní docházka. Tyto třídy musejí zahrnovat alespoň 525 hodin za rok, a jsou poskytovány zdarma. Cílem vzdělávání v předškolní třídě je stimulace vývoje každého dítěte a poskytnout základ pro jeho budoucí školní docházku. Mezi další záměry patří i větší prostor ke hře, tvořivost a poznání dítěte sebe samotného, překlenutí propasti

⁵⁶ Government Offices of Sweden. Ministry of education and research: The pre-school system. [online]. [2010- 03-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/7172>>.

⁵⁷ Government Offices of Sweden. Ministry of education and research: The pre-school class. [online]. [2010-03-14] Dostupné z WWW: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/2098/a/72442>>.

mezi předškolním a školním systémem. Mnoho obcí se rozhodlo o umístění předškolní třídy do stejných prostor, ve kterých se nacházejí i povinné základní školy.

Např. v hlavní městě Stockholmu⁵⁸ se předškolní zařízení péče o děti skládá ze *školek, půldenních skupin, denních jeslí/školek, otevřených školek, integračních denních center*.

V denních školkách (jeslích) je péče poskytována dětem ve věku 1 - 10 let. O děti se stará profesionální opatrovatel/ka ve svém domě. Děti tvoří skupinky po 3 - 4. Péče v **půldenních skupinách** je určená pro děti ve věku 4 - 5 let, a zahrnuje 3 hodiny aktivit denně (buďto dopoledne či odpoledne). **Otevřené školky** jsou zařízení otevřená pro rodiče, které jsou s dětmi doma či pro děti v péči ošetřovatelů. Zařízení slouží především pro sociální a vzdělávací stimulaci dětí a slouží pro všechny děti, které nenavštěvují jiné typy zařízení. Děti musejí mít doprovod. **Integrační rodinná centra** jsou školky přizpůsobené požadavkům dětí s duševním postižením či poruchami učení pro jejich možné zapojení do běžných činností.

3.2.4 Ochrana dětí

Cílem této politiky je zaručit dětem a mladým lidem „*respektování, rozvoj jejich osobnosti a užívat si pocit bezpečí*“. Politika na ochranu práv dítěte je v působnosti **vlády**, která se snaží uskutečňovat práva každého dítěte dle *Úmluvy o právech dítěte*. Je tvořena všemi oblastmi týkající se dětí, tj. politikou vzdělávací, migrační, kulturní, sociálních služeb. Náplní činností této politiky je řešení otázek, které ovlivňují děti i mladé lidi, a při vydávání rozhodnutí se respektují lidská práva každé dívky či chlapce mladších 18 let. Děti mají být považovány za způsobilé podílet se na rozhodnutích, které se týkají jejich osoby a ovlivňují je. Mimo to, jim má být umožněno vyrůstat v bezpečném prostředí, rozvíjet se vlastním tempem, na základě vlastních podmínek. Dle výše zmíněné úmluvy je pozornost vlády zaměřena především na:

- posílení strategické práce na Úmluvě,
- zlepšení podpory rodičů,
- podporu duševního zdraví dětí,
- boj proti násilí na dětech.

Národní strategie pro provádění Úmluvy o právech dítěte ve Švédsku byla přijata jednomyslně Riksdag v roce 1999 jako základ pro politiku na ochranu práv dětí. Cílem

⁵⁸ Zařízení péče o děti do 6 let ve Stockholmu. [online]. [2010-03-14]. Dostupné z WWW: <<http://www:feminismus.cz/download/Stockholm.pdf>>.

strategie jsou normy v úmluvě, které se odrážejí ve všech rozhodovacích procesech, který postihuje děti. Tato strategie je zaměřena jak na rozhodovací pravomoci na národní, regionální a místní úrovni, tak i různých profesních skupin, jejichž činnost ovlivňuje děti a mládež. Kancelář veřejného ochránce práv dětí hraje ústřední roli v této práci. Strategie obsahuje následující body:

- úmluva bude aktivní nástroj a informovat pro všechny rozhodovací procesy v Úřadu vlády, které se týkají dětí,
- úmluva by měla být zahrnuta různými způsoby do vzdělávacích programů určených profesním skupinám pracujícími s dětmi,
- státním zaměstnancům, jejichž práce má vliv na děti a mladé lidi, bude nabízeno další vzdělávání k posílení jejich kvalifikace a znalosti úmluvy,
- obce a krajské rady by také měly nabízet svým zaměstnancům další vzdělávání.,
- obce a okresní rady by měly zavést systémy pro následnou implementaci nejlepších zájmů dítěte v rámci místní a regionální práce samosprávy,
- odhady dopadů na děti budou prováděny v souvislosti s vládními rozhodnutími, jichž se dotýkají.
- působení a spoluúčast dětí a mladých lidí se bude dále vyvíjet,
- rozvíjet statistiku dětí a mladých lidí.

Ve Švédsku mají děti a mládež do 18 let ombudsmana⁵⁹, neboli veřejného ochránce práv, ten je jmenován vládou na 6leté období. Současný ombudsman byl jmenován v listopadu roku 2008. Mezi úkoly švédského ombudsmana pro děti a mládež především patří:

- hájit práva a zájmy dětí a mladých lidí na základě Úmluvy OSN o právech dítěte,
- dohlížet na dodržování této úmluvy,
- šířit povědomí o právech dítěte a
- předkládat vládě návrhy legislativních změn.

Veřejný ochránce práv je v neustálém kontaktu s dětmi a mladými lidmi, a to proto, aby co nejlépe porozuměl jejich názorům a představám, které jsou v této zemi vnímány velmi vážně. Ombudsman každoročně překládá vládě zprávu jak o aktuální situaci dětí a mládeže, tak o jejich šancích a problémech. Mimo to, je v této zemi kladen zvláštní důraz na bezpečnost dětí a mládeže.

⁵⁹ Veřejný ochránce práv pro děti a mládež ve Švédsku. [online]. [2010-0-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.zesvedskaprodecka.cz/deti-ve-svedsku>>.

3.3 Koncepce rodinné politiky v Itálii

Itálie je republikou. Vznikla 17. 3. 1861. V rámci členství v EU je nutné podotknout, že je jedním z 6 zakladatelských států, tudíž od roku 1957. Počet obyvatel je okolo 60,11 mil., tedy několikanásobně vyšší než ve dvou předchozích státech. Italskou měnou je EURo.

Italský model rodinné politiky se podobně jako v jiných zemích EU zaměřuje na finanční podporu při narození dítěte a péči o něj, přičemž shodujícím prvkem je také přechod od populačního zaměření k pomoci rodinám v sociálních událostech. Přesto je pro tento model typický nižší zájem o rodinnou politiku, který je v Itálii podmíněn několika významnými faktory⁶⁰, mezi něž patří *konzervativní model rodiny, nepříznivé demografické údaje jako nízká natalita a stárnutí populace, dále nižší participace žen na trhu práce, regionální odlišnosti, testované rodinné dávky a především pak velice silný vliv římskokatolické církve.*

Pro Itálii je typické rychle stárnoucí populace z důvodu nízké porodnosti a příznivých úmrtnostních poměrů, které činí z Itálie nejstarší populaci v Evropě.

Většina dětí mladších 18 let žije s oběma rodiči. Italská rodina se skládá z min. 3 i více dospělých, přičemž v rodině mohou žít prarodiče. Zvýšil se počet jednočlenných domácností, kterými jsou tvořeny převážně staršími vdovami. Dominantními skupinami jsou bezdětné páry a také rodiny s jedním dítětem. Počet uzavřených sňatků se pomalu snižuje, rozvody a oddělená soužití rostou, ale v pomalém tempu. Značná část italského obyvatelstva je věřící a vliv katolické církve je znatelný také v otázce rozvodovosti. Rozvod zde byl umožněn až v roce 1970. Dodnes má Itálie nejnižší ukazatel rozvodovosti na evropském kontinentu.

Dalším shodným prvkem, typickým pro evropské země, je snížení úmrtnosti populace. Katolická tradice má v Itálii silnou historii a spolu s oslabenou národní vládou na jedné straně, a silnými regionálními vládami ve spojení s průmyslovým a bohatým severem na druhé straně, ve svém důsledku znamená roztržičnost sociálního státu. Italskými trendy jsou nízká porodnost, vyšší participace žen na trh práce v poměru s reprezentativními evropskými sousedy, které vedou k rozvoji a posílení sociální politiky s ohledem na rodinu. V Itálii nadále dominují tradiční rodinné role a struktury, stejně jako regionální rozdíly mezi městy ekonomicky rozvinutého severu a venkovského, zemědělského jihu. Ženy se primárně starají o děti, a později dospělé děti vracejí tuto péči svým stárnoucím rodičům. Dospělé děti

⁶⁰ Clearinghouse Countries: Italy. Demografic a other Social trends. [online]. [2010-03-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.childpolicyintl.org/countries/italy.html>>.

žijí u svých stárnoucích a déle žijících rodičů prakticky až do uzavření sňatku, a jejich odchod se stále více opoždí stejně jako v ostatním průmyslových zemích. Impulsem pro změnu rodinné politiky je jednak velmi nízká porodnost (nejnižší v EU), spolu s reprodukčním zpožděním. Je to způsobeno *ekonomickou situací*, která ovlivňuje založení rodiny, *odmítnutím* zvýšit dvojí daňové odpočty a příspěvky na děti, stejně jako poskytování ekonomických výhod pro mladé rodiny s dětmi (např. uspokojení bytových potřeb).

3.3.1 Rodinná politika v Itálii

Sociální zabezpečení v Itálii se skládá ze tří pilířů, a to *sociálního pojištění*, *státního zaopatření* a *sociální ochrany*. Nejvýznamnější institucí sociálního zabezpečení je Národní **ústav sociálního zabezpečení**, který je veřejnoprávní institucí s místní působností po celé zemi. Z pohledu *rodinné politiky* je důležitý poslední pilíř – *sociální ochrana*. Ta zahrnuje *sociální pomoc* a *sociální služby*.

Italská „rodinná“ politika⁶¹ spadá na centrální úrovni do koncepce **Ministerstva práce a sociálních věcí**. Dalšími ministerstvy působící v oblasti rodinné politiky jsou *Ministerstvo financí a rozpočtu*, *Ministerstvo školství*, *Ministerstvo zdravotnictví* a *Ministerstvo vnitra*.

Italská politika zaměřená na dětskou politiku je mimo centrální úroveň dále vertikálně rozdělena na oblast regionální, oblastní a obecní. Národní vláda je v porovnání s regionální či místní působností relativně oslabena, z čehož vyplývá, že větší odpovědnost za dítě a rodinnou politiku mají regiony nebo obce. Nejvýznamnější odpovědnost na centrální úrovni spočívá v oblasti peněžitých dávek (rodinné přídatky, příspěvek v mateřství a rodičovství). Mimo dávky je odpovědnost zaměřena na služby v oblasti vzdělávání, zahrnující předškolní věk. Daňové výhody (osvobození od daně pro manžela nebo manželku či nezaopatřené dítě) jsou skromné. Sociální pomoc je průměrná, volitelná a poskytována na lokální úrovni. Od roku 1990 krajské a obecní vlády převzaly větší odpovědnost za rodinné otázky, která se týká zdravotní péče o matky a děti, péče o kojence batolata, péče o děti.

Rodinné otázky jsou v Itálii brány tak, že *italská rodina* je **synonymem** pro *italskou společnost*, přičemž *sociální politika* je **rodinnou politikou** v Itálii. Z důvodů, které působí na rodinnou politiku negativně např. *závislost mladých lidí na rodičích*, či *chudoba v rodině*, která je jednou z **největších** ve světě, se značnými *ekonomickými rozdíly mezi severem a jihem* státu, kdy jih má více než trojnásobný podíl chudých rodin. Italská vláda přijala

⁶¹ Clearinghouse Countries: Italy. Introduction and Overview. [online]. [2010-03-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.childpolicyintl.org/countries/italy.html>>.

od roku 1996 do roku 2001 celou řadu nových zákonů zaměřených na rodinu. Rodinná politika v italském podání figuruje jako implicitní rodinná politika. Je zaměřována především na rodiny a její členy (děti, těhotné ženy), dále na chudé rodiny a rodiny s postiženými dětmi. Pro Itálii je typická *kategorická, decentralizovaná a cílená* sociální politika, která je rovněž známá svou rozporuplností napříč celým územím. Kromě již zmíněných ekonomických rozdílů mezi vyspělým severem a zaostalým jihem, prohlubují se dále na celostátní úrovni problémy životní úrovně. Rozpor existuje také v preferencích cílené politické strategie, která se zaměřuje především na chudé, zatímco v oblasti zdravotnictví a předškolního vzdělávání se stále zdůrazňují výhody univerzalizmu.

Mezi **zákony** upravující *oblast rodinné politiky* patří *zákon o rodinném právu* z roku 1975, *zákon o sociálním zabezpečení*, legislativní nařízení přijatá jako *konsolidované právní předpisy* upravující *materšskou, otcovskou a rodičovskou dovolenou*, které mimo jiné upravují i otázky *adopce* či *pěstounské péče*, *zákon o rozvodu* z roku 1970, *zákon o umělém přerušení těhotenství*, *zákon o separaci rodičů*, který stanovuje podmínky rozdělené péče o nezletilé a rodinný dům, *občanský zákoník*. Přijetím **nové legislativy**⁶² se uznává váha rodiny při péči o jednotlivé členy a také odpovědnost žen. Díky nové legislativě došlo k navýšení podpory příjmů pro méně majetné rodiny, nové rodičovské dovolené a komplexní reorganizaci sociálních služeb a sociální pomoci.

Zákon o integrovaném systému sociálních zásahů a služeb z roku 2000 nově definoval roli zúčastněných institucí a dává větším regionům a místním samosprávám větší odpovědnosti při plánování a řízení. Zákonem byla také korigována strukturální nerovnováha při přidělování veřejných zdrojů mezi:

- sociální pomoc a
- sociální pojištění.

V sociální pomoci spočívá základ italské sociální politiky, která si klade za cíl pomáhat lidem v nouzi po celý jejich život. Zákon taktéž stanovuje povinné budování místních sítí při poskytování sociální pomoci a podporuje úlohu neziskového sektoru. Zákon taktéž stanovuje podmínky pro založení **Národního fondu pro sociální politiku**, stanoví modely řízení pro sociální služby, zavádí minimální úrovně výkonu, které musejí být splněny v celé

⁶² Clearinghouse Countries: Italy. Government Agencies and Social Protection. [online]. [2010-03-17]. Dostupné z WWW:< <http://www.childpolicyintl.org/countries/italy.html>>.

zemi. Politika sociální pomoci je stanovena *Národním sociálním plánem*, který vypracovává jak ústřední vláda, tak i regiony každé 3 roky. Tento plán stanovuje:

- systém integrovaných sítí služeb po tříleté období zaručující standardní služby po celém území tak, aby došlo k zabraňování nerovnováhy a rozdílů v dostupnosti pro občany,
- rozdělení nákladů na služby mezi jednotlivé instituce,
- kritéria, podle kterých uživatelé mohou platit část nákladů,
- pokyny pro školení zaměstnanců a odborné aktualizace,
- standardy integrace starších, nesoběstačných osob a postižených osob,
- podporu rodin s dětmi,
- integrace přistěhovalců a
- boj proti alkoholismu a jiným forem závislosti.

Všechny regiony musejí rozvíjet spolupráci na regionálním sociálním plánu, u obcí je tomu jinak. Všechny musejí vypracovávat místní sociální plán, zahrnující sociální pomoc a iniciativy ve zdravotní péči. Zákon připisuje význam dobrovolným a neziskovým organizacím při poskytování služeb ve spolupráci se sítěmi veřejného sektoru. Soukromí poskytovatelé sociálních služeb musejí získat akreditaci a zaručit dodržování standardů a kvality při poskytování těchto služeb.

V roce 2003 byl vydán *programový dokument sociální péče*, v němž je kladen důraz na *cíl sociální politiky*, který uznává *rodinu jako hlavní a aktivní subjekt v organizaci sociálního systému*.

Homosexuálně orientované páry v Itálii nemohou prozatím uzavřít registrované partnerství.

3.3.2 Podpora rodin s dětmi z programů sociálního zabezpečení

V Itálii se v rámci finančního zabezpečení rodin poskytují dávky, které podléhají testování. Dávky se poskytují především v rámci programu Sociální pomoci, s výjimkou dávek pozůstalostních. Státní zaopatření není v Itálii příliš rozvinuté, což vyplývá, jak bylo uvedeno výše oslabenou centrální úrovní ve prospěch regionální a lokální úrovně. Poskytují následující typy dávek⁶³:

- peněžitá podpora v mateřství,
- rodičovský příspěvek,

⁶³ Clearinghouse Countries: Italy. Child, Youth and Family Policy Regimes. [online]. [2010-03-18]. Dostupné na WWW: <<http://www.childpolicyintl.org/countries/italy.html>>.

- porodné,
- přídavek na dítě.
- pozůstalostní dávky.

V *Itálii* činí délka mateřské dovolené *24 týdnů*, a matka si může zvolit, zda na ni nastoupí 1 nebo 2 měsíce před narozením dítěte, poté trvá buď 3, nebo 4 měsíce. Matka pobírá během mateřské dovolené 80 % z předchozího příjmu, státní zaměstnanci pobírají dávku v plné výši. Podmínkou je registrace v *Národním zdravotnickém systému*. Příspěvek vyplácí zaměstnavatel, a o jeho výši jsou sníženy platby sociálního pojištění, které platí zaměstnanci jeho zaměstnavatel. Pokud jsou matky osobami samostatně výdělečnými, příspěvek vyplácí Národní institut sociální pomoci. Jde-li o pracující matku, která je účastna na nemocenském pojištění, peněžité dávky jsou jí vypláceny ve výši 80 % mzdy, přičemž zaměstnancům státní správy je vyplácena celá výše mzdy, včetně některých kolektivních smluv, které zavazují zaměstnavatele pokrýt zbývajících 20 % mzdy na mateřské dovolené. Po uplynutí pětíměsíční mateřské dovolené mohou matka nebo otec požádat během 1 roku po narození dítěte o dalších 6 měsíců dovolené. Tato dovolená je brána jako volitelná a nemusí být vybrána v celku. V jejím průběhu je poskytováno 30 % mzdy. Na příspěvek v mateřství mají nárok i ženy, které adoptují či přijímají do pěstounské péče dítě mladší 6 let. Délka vyplácení příspěvku činí 30 % mzdy po dobu 3 měsíců. Pracující matky mají během 1 roku dítěte nárok na zkrácení denní pracovní doby o 2 hodiny, aniž by jim byl snížen pracovní příjem. V případě, že matka zemře, nebo z důvodu její pracovní neschopnosti má nárok dobu odpočinku otec dítěte. V mateřství mohou být dále poskytnuty buď *příspěvek od obce dle trvalého bydliště* po dobu 5 měsíců, anebo roční *státní mateřský příspěvek* na narozené nebo cizí adoptované dítě ze zemí EU. Tyto dva příspěvky se však nemohou kombinovat. Dávky v mateřství se zdaňují.

Institut *rodičovské dovolené* byl přijat v roce 2000. *Rodičovská dovolená* navazuje na *mateřskou dovolenou*, a opravňuje na její nastoupení jednomu či oběma rodičům současně. Délka rodičovské dovolené činí 10 měsíců, a rodiče ji mohou vybrat až do 8 let věku dítěte. U osvojení činí doba do 3 let od adopce dětí ve věku 6 - 12 let. Pokud chtějí na rodičovskou dovolenou nastoupit oba rodiče, každý z nich může zaměstnání přerušit pouze na 6 měsíců. Zůstane-li otec na rodičovské dovolené déle než po 3 měsíce, celková délka dovolená obou rodičů se zvýší z 10 na 11 měsíců. Rodič pobírá příspěvek ve výši 30 % mzdy, pokud na rodičovskou dovolenou nastoupí do 3 let věku dítěte. Nastoupí-li později, tj. kdy je dítě ve věku 3 – 8 let, ztrácí nárok na placenou rodičovskou dovolenou. Stát pobízí

zaměstnavatele vytvářet částečné pracovní příležitosti pro rodiče, poté co odcházejí na rodičovskou dovolenou. Malé firmy, které musejí dočasně nahradit své pracovníky, mohou získat daňová zvýhodnění.

Dávka **porodné** se v Itálii patří mezi dávky peněžité pomoci nejen v mateřství, ale i ve zvláštních případech a vyplácí se jako příspěvek pro domácnosti s alespoň třemi dětmi. *Pozůstalostní dávky* jsou jako jediné dávky směřující k dětem vypláceny z programu sociálního pojištění.

Rodinné přídavky jsou poskytovány rodině v závislosti na:

- výši jejího příjmu,
- přítomnosti důchodce,
- počtu dětí.

Rodinné dávky byly důležitou součástí sociálních výdajů v 50. letech minulého století. Tehdy tvořily přibližně stejný podíl sociálních výdajů jako penze. Od té doby se však jejich podíl na sociálních výdajích dramaticky snížil, zatímco podíl výdajů na důchody se zdvojnásobil.

Přídavek na dítě se původně poskytoval plošně, ale v současnosti je v Itálii testovanou dávkou, která je osvobozena od daně. Podmínkou pro nárok na tuto dávku je dosažení nižšího příjmu než povoluje zákonem stanovená hranice, a dále věk dítěte. Dítě musí být mladší 18 let, ale v případě postiženého dítěte věková hranice neexistuje. Výše rodinných přídavků patří v Itálii k nejnižším v rámci EU.

Mezi *nejrizikovější skupiny* patří **děti mladší 18 let**, navíc se toto riziko navyšuje v případě, že žije pouze s jedním rodičem, zejména s matkou. Proto jsou rodinné přídavky vyšší pro osamělé rodiče s dítětem. U rodin s postiženým dítětem je příjmový strop vyšší. Itálie se rozhodla zavést v roce 1999 **means-tested** dávky pro rodiny s více než 3 dětmi do 18 let. Tyto dávky zaručují minimální příjem pro osoby bez výdělku ani jiných zdrojů příjmů. Za poskytování těchto dávek jsou odpovědné regionální orgány.

V rámci daňové politiky se sazby daně a srážky liší v závislosti na výši příjmu, počtu výdělečně činných osob, a počtu dětí. Poskytují se daňové úvěry se zvyšujícím se počtem dětí. Další úvěry se poskytují rodinám s dětmi do tří let věku. V Itálii nemohou manželé podat společné daňové přiznání. Daňová politika umožňuje snížit daně jak zaměstnancům, tak osobám samostatně výdělečně činným, kteří žijí v domácnosti se závislými osobami (manželka/manžel, dítě). Za závislou se považuje manželka, která nedosáhne určité příjmové hranice, zatímco u dětí se zohledňuje jejich počet. Není-li závislý ani jeden z manželů, snížení

daně se rozdělí mezi oba na základě dohody. Zdanění většinou nepodléhají rodinné dávky, na rozdíl od dávek v mateřství.

3.3.3 Institucionální zabezpečení předškolní péče o děti

Co se týče *vzdělávání a péče v raném věku dětí* (ECEC)⁶⁴, v Itálii jsou programy rozděleny podle věku dětí. Až 95 % *italských dětí ve věku 3 – 6 let* navštěvuje systém *předškolní péče*. Povinná školní docházka dětí začíná v 6 letech. Systém předškolní péče je v koncepci *Ministerstva školství*, a je z převážné většiny financován italskou vládou. *Děti ve věku 3 – 6 let* navštěvují *mateřskou školu*. Program začal, podobně jako v řadě v jiných zemích, fungovat více než před 100 lety jako *soukromá filantropická činnost* prováděná pod *náboženskou záštitou*. V roce 1968 byl přijat zákon, na jehož základě přešla odpovědnost za zřízení mateřských škol na *Ministerstvo školství*. Prioritou financování z národní úrovně byly původně **hospodářsky zaostалé oblasti a rychle rostoucí městské části**, ale již po dvou letech, tj. v roce 1970 byl výsledek takový, že došlo k prudkému vzestupu opatření a urychlení ženské participace na trhu práce. Školky fungují jako 10-ti měsíční programy otevřené od 8:30 hod. ráno do 16:30, 17:00 nebo 18:00 hod. večer, záleží na umístění a typu programu. Existuje 5 důvodů vzrůstu poptávky po veřejných předškolních zařízeních:

- zvýšení povědomí o hodnotě skupinové zkušenosti pro sociální rozvoj dítěte a práva dítěte na takovouto zkušenost,
- uznání hodnoty školky jako přípravy na základní školu,
- obavy menších rodin a rodičů týkající se izolace malých dětí,
- klesající dostupnost kvalifikovaných zaměstnanců v náboženských školách,
- přesvědčení rodičů o tom, že státní školy jsou více kvalitní a komfortní z důvodu jejich delšího vyučování.

Při rozdělení podílu poskytování předškolní péče, více než 1/2 dětí chodí do veřejných mateřských škol, zbývající podíl si rozdělují náboženské a soukromé světské programy. Co se týče rozdělení typu zařízení, 1/3 je náboženských, zbývající 2/3 veřejné.

V Itálii dále fungují tzv. *pečovatelská centra pro děti*⁶⁵, která jsou financována z veřejných zdrojů a provozována převážně veřejnými provozovateli. Tento program je určen pro *děti ve věku od 3 měsíců do 3 let*. Každé centrum je otevřeno 11 měsíců v roce, od 7:30 hod. ráno

⁶⁴ Clearinghouse Countries: Italy. Early Childhood Education and Care. [online]. [2010-03-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.childpolicyintl.org/countries/italy.html>>.

⁶⁵ Clearinghouse Countries: Italy. Early Childhood Education and Care. [online]. [2010-03-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.childpolicyintl.org/countries/italy.html>>.

do 18:00 hod. odpoledne a může pojmout 30 – 60 dětí. Péče je obvykle poskytována pro děti od 9. – 12. měsíce věku, kdy končí rodičovská dovolená. Výše poplatku, který odvádějí rodiče za péči v centru, závisí na jejich příjmu. Do péče jsou přijímány děti pracujících matek, samoživitelů, z chudých rodin a tělesně postižené děti. Legislativa ukládá vládě aktivní roli při financování, dále zaměstnavatelům, kteří mají přispívat určité procento daní ze mzdy na podporu. Odpovědnost za provoz však mají regiony a obce. Centra fungují jako veřejná zařízení, ovšem kvalita je velmi rozdílná, jako vynikající se jeví pouze v některých částech na severu země. V této oblasti se centra vyskytují sporadicky nebo vůbec, typické je děti svěřovat domácím služebným.

OECD přitom navrhuje, aby odpovědnost přešla z regionů a obcí na Ministerstvo školství, a aby došlo ke zlepšení v následujících bodech:

- zlepšit sdílené znalosti a zkušenosti mezi obcemi na severu a jihu země s ohledem na vývoj ECEC programů,
- zvýšit školení zaměstnanců k zlepšení jejich dovedností, s požadavkem vysokoškolského vzdělání u učitelů a koordinátorů,
- ostatní kontaktní zaměstnanci musí získat diplom v 3letém vysokoškolském studiu.

Mezi **rodinné služby**⁶⁶ v Itálii patří *centra pro rodiny, kurzy a semináře pro rodiče, rodinná terapie, rodinná mediace právní služby, hlídání dětí, au-pair, azylové a kulturní mediace.*

Služby jsou poskytovány i *zahraničním rodinám: právní poradenství, informační služby, vzdělávací kurzy.*

3.3.4 Ochrana dětí

V rámci legislativní ochrany dětí byly přijaty následující zákony⁶⁷ obsahující opatření:

- proti násilí v rodinných vztazích,
- proti nejhorším formám dětské práce a okamžitých opatření k jejich odstranění,
- proti zneužívání prostituce, pornografie a sexuální turistiky dětí, jakožto nové formy otroctví,
- vytvoření disciplíny a přijetí výchovy dětí.

⁶⁶ Politiche sociali in Emilia-Romagna. Famiglia. Servizi alle Famiglie. [online]. [2010-03-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.informafamiglie.it/emiliaromagna/servizi-alle-famiglie>>.

⁶⁷ Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali. Infanzia e Adolescenza. [online]. [2010-03-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.lavoro.gov.it/Lavoro/Istituzionale/Ministero/OrganiCollegiali/CNInfanziaAdolescenza.htm>>.

V roce 1983 byl novelizován *zákon o přijetí dětí cizinců*. *Úmluva o právech dítěte* byla ratifikována v roce 1989. Dále Itálie ratifikovala *Úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení* z roku 1993. Dle nařízení z roku 1997 vznikly *organizace Národní observatoře pro dětství a dospívání* a *Národní centrum pro dokumentaci a analýzu dětství a dospívání*. V tomtéž roce byla zřízena **parlamentní komise pro děti**.

Přijetím Úmluvy o právech dítěte vyplývají Itálii závazky, které plní Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Národní observatoří pro dětství a dospívání a Národním centrem pro dokumentaci a analýzu dětství a dospívání. Opatření k plnění závazků jsou obsaženy v Akčním plánu pro děti, který se zpracovává každé dva roky.

Národní centrum pro dokumentaci a analýzu v dětství a dospívání⁶⁸ vykonává činnosti rozdělené do 5 hlavních tematických okruhů:

- vytváření analýz a studií – pro vypracovávání dvouletých zpráv Evropskému parlamentu o dětství a dospívání v Itálii,
- statistika, výzkum a šetření,
- dokumentace - identifikace, sběr, katalogizace a organizace materiálů v databázích s ohledem na různé aspekty stavu dětí a mladých lidí v Itálii,
- školení a podpora ze strany provozovatelů instituce a služby zaměřené na aktuální témata,
- komunikace prostřednictvím publikací (periodika, knihy, příručky, brožury, letáky).

⁶⁸ Politiche sociali in Emilia-Romagna. Normativa. Infanzia. [online]. [2010-03-21]. Dostupné na WWW: <http://www.emiliaromagnasociale.it/wcm/emiliaromagnasociale/home/infanzia/normativa/Statali.htm>.

4 SROVNÁNÍ A ZHODNOCENÍ PŘÍSTUPŮ K RODINNÉ POLITICE VE VYBRANÝCH STÁTECH EU A JEJICH VYUŽITELNOST PRO KONCEPCI NÁRODNÍ RODINNÉ POLITIKY

Tato kapitola, rozdělená do dvou podkapitol, se nejprve bude zabývat komparací přístupů k podpoře rodin s dětmi ve vybraných zemích EU, tj. ČR, Švédska a Itálie, poté zhodnocením přístupů k RP v ČR, Itálii a Švédsku, a možným využitím nástrojů v koncepcích švédského a italského modelu pro systém RP v ČR.

4.1. Srovnání přístupů k rodinné politice ve vybraných zemích EU

Komparace národních rodinných politik vybraných zemí EU bude provedena prostřednictvím stanovených kritérií pro jejich vzájemné porovnání. Srovnávanými kritérii jsou:

- podíl celkových výdajů do sociální oblasti, včetně výdajů na sociální události spojené s rodinou v % na HDP,
- oblasti zabezpečení rodin s dětmi v sociálních událostech,
- finanční zabezpečení matky ve vybraných zemích EU a
- finanční zabezpečení dítěte ve vybraných zemích EU.

4.1.1 Srovnání vybraných zemí dle podílu výdajů do sociální oblasti v % na HDP

Tabulka 4.1 uvádí výši výdajů do sociální oblasti u vybraných zemí v % na HDP v letech 2005 – 2007. Hodnoty označené * znamenají předběžný údaj.

Tab. 4.1 Podíl celkových sociálních výdajů na sociální události spojené s rodinou a dětmi

Země	ČR			Itálie			Švédsko		
Rok	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
sociální výdaje CELKEM	19,1	18,7	18,6	26,3	26,6*	26,7*	31,5	30,7	29,7*
sociální příspěvky CELKEM	96,6	96,6	96,7	96,2	96,1*	95,4*	98,0	98,0	97,9*
rodiny s dětmi	7,6	7,6	9,2	4,4	4,5*	4,7*	9,4	10,0	10,2*
pozůstalé	4,3	4,3	4,2	10,0	9,6*	9,7*	2,1	2,1	2,0*
handicapované	7,8	8,6	8,1	6,0	5,9*	6,0*	15,0	14,9	15,3*
nemocné a zdravotní péči	35,3	34,4	33,9	26,7	26,9*	26,1*	25,9	26,0	26,1*
bydlení	0,5	0,4	0,3	0,1	0,1*	0,1*	1,7	1,7	1,7*

Zdroj: Eurostat. *Výdaje na sociální ochranu*. Vlastní zpracování.

Podíl celkových výdajů do sociální oblasti se ve sledovaném období snižoval v ČR a ve Švédsku, naopak v Itálii docházelo ke každoročnímu nárůstu. Z vybraných zemí má nejvyšší hodnotu sociálních výdajů vyjádřenou v % na HDP Švédsko, a to okolo 30 %. Z celkových sociálních výdajů sledované země vynakládají více než 96 % na sociální příspěvky, nejvyšší hodnotu okolo 98 % opět vykazuje severská země, ČR a Itálie se pohybují okolo 96 %, v ČR mírně o několik desetin % převažuje nad Itálií. Z celkové výše sociálních příspěvků na rodiny s dětmi vynakládá ve sledovaném období opět Švédsko, a to 9 – 10 %, následováno ČR poskytující 7 – 9 %, přičemž Itálie má necelých 5 %, tedy o 1/2 méně ve srovnání se Švédskem. V dalších sociálních událostech spojených s rodinou, do oblasti zabezpečení pozůstalých vynakládá nejvíce Itálie (9 – 10 %), ČR přes 4 %, Švédsko má nejmenší podíl pohybující se pouze okolo 2 %. Nejvyšší podíl u zabezpečení zdravotně postižených osob má opět Švédsko, a to okolo 15 %, následuje ČR, která má podíl výdajů o 1/2 nižší, nejmenší pak Itálie s 6 %. Zabezpečení v nemoci a zdravotní péče má podílově nejvyšší ČR, a to 33 – 35 %, následovaná Švédskem a Itálií, jejichž podíl se pohybuje okolo 26 %. Co se týče podílu do oblasti bydlení nejvyšší podíl má Švédsko (přes 1 %), dále ČR, Itálie má opět nejnižší podíl, obě země dosahují méně než 1 % výdajů. Grafické vyjádření jednotlivých výdajů je v příloze č. 8.

Výše zmíněné podíly však netvoří celkovou hodnotu sociálních příspěvků, které jsou mimo uvedené oblasti zahrnující podporu rodin s dětmi, dále tvořeny zabezpečením ve stáří, nezaměstnanosti a sociálním vyloučením.

4.1.2 Srovnání vybraných zemí EU v oblastech zabezpečení rodin s dětmi

Mateřství, rodičovství, výchova dítěte v rodině, ztráta živitele smrtí znamenají pro rodiny vznik sociálních událostí v podobě nákladů, zdravotních potřeb a sociálních služeb.

Zabezpečení v mateřství, rodičovství a při výchově dítěte v rodině bude podrobněji popsáno v podkapitole 4.1.3 – 4.1.5.

K dalším významným oblastem zabezpečení patří ochrana dětí a mládeže, náhradní péče o dítě, sanace dysfunkčních rodin a ostatní formy pomoci směřující k rodinám.

V ČR, Itálii i Švédsku jsou i přes jejich rozdílné modely sociálních států vytvořeny nástroje pro zabezpečení rodin s dětmi, které se mohou v takovýchto situacích ocitnout.

Tabulka 4.2 srovnává vybrané země EU v oblastech zabezpečení rodin s dětmi.

Tab. 4.2 Oblasti zabezpečení rodin s dětmi ve vybraných zemích EU

Oblast zabezpečení	ČR	Itálie	Švédsko
ostatní pomoc rodinám	příspěvek na bydlení, sociální příplatek, pomoc v hmotné nouzi	příspěvek pro rodiny s více než 3 dětmi do 18 let	příspěvek na bydlení, příspěvek na péči o zdravotně postižené dítě
ochrana dětí a mládeže	sociálně-právní ochrana dětí legislativa	národní instituce pro dětství a dospívání legislativa	politika na ochranu práv dítěte veřejný ochránce práv
náhradní péče o dítě	adopce, pěstounství, poručnictví, opatrovnictví	adopce, pěstounství, poručnictví, opatrovnictví	adopce, pěstounství, poručnictví, opatrovnictví
ztráta živitelé smrtí	sirotčí důchod, pohřebné	sirotčí důchod	sirotčí důchod
sanace dysfunkčních rodin	ústavní péče	ústavní péče	ústavní péče

Zdroj: Vlastní zpracování.

V **ČR** jsou rodinám s nízkými příjmy poskytovány testované dávky v podobě příspěvku na bydlení, sociálního příplatku a pomoci v hmotné nouzi. Na ochranu dětí a mládeže byly přijaty zákony a mezinárodní úmluvy, vytvořeny činnosti v rámci sociálně-právní ochrany dětí. V ČR je umožněno dát dítě k adopci, do pěstounské péče, v rámci které existují 4 druhy dávek, nebo mít dítě v poručnictví či opatrovnictví. Pokud nezaopatřenému dítěti zemřel živitel, je mu vyplacena jednorázová dávka pohřebné a při splnění zákonem stanovených podmínek může pobírat sirotčí důchod. Péče o dítě může být vykonávána i v rámci ústavní péče. **Švédsko** podobně jako ČR vyplácí v rámci testovaných dávek příspěvek na bydlení a příspěvek na péči o zdravotně postižené dítě. V zemi je vytvořena politika na ochranu práv dětí včetně institutu dětského ombudsmana. Při náhradní péči o dítě umožňuje formy péče jako ČR, přičemž na adopci vyplácí jednorázovou dávku ve výši několika tis. SEK. Nezaopatřené a studující dítě má nárok v případě úmrtí živitele právo pobírat sirotčí důchod. Dítě také může být převzato do ústavní péče. V **Itálii** jsou poskytovány testované dávky rodinám s více než 3 dětmi do 18 let (13x/rok). U náhradní rodinné péče existují formy adopce, pěstounské péče, poručnictví a opatrovnictví podobně jako v předchozích zemích, nebo může být dítě svěřeno do ústavní péče. Dítě může v případě úmrtí živitele pobírat sirotčí důchod. Na ochranu práv dítěte byla vytvořena legislativa spolu s přijetím mezinárodních úmluv a taktéž byly zřízeny národní instituce dohlížející na průběh dětství a dospívání dětí a mládeže.

4.1.3 Finanční zabezpečení matky ve vybraných zemích EU

Dávka při narození dítěte je poskytována na každé narozené dítě jen v ČR, kdy se jedná o jednorázovou dávku v pevné částce (13 tis. Kč na každé narozené dítě). *Porodné* se vyplácí také v **Itálii**, ale je pojímáno jako *peněžitá pomoc v mateřství* a ve zvláštních

případech, a poskytuje se až *po narození 3. dítěte*. Ve Švédsku se porodné neposkytuje, místo toho je poskytována lékařská péče v mateřství zdarma. *Vyrovnávací příspěvek v těhotenství* se vyplácí v **ČR** a ve **Švédsku**. V **ČR** se vyplácí těhotným zaměstnankyním, které byly v době těhotenství nebo mateřství ze zdravotních důvodů převedeny na jinou práci, při které bez svého zavinění dosahují nižšího výdělku. Vyplácí se za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou práci, nejdéle do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Ve stanovených případech může být vyplácen i matkám po porodu při převedení na jinou práci. Výše se stanoví jako rozdíl mezi DVZ zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejich započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení. Ve **Švédsku** se vyplácí těhotným ženám, které nejsou schopny pracovat z důvodu fyzicky náročného charakteru jejich práce. Tato dávka se vyplácí max. po dobu 50 dnů a činí 80 % příjmu matky. Nárok na tuto dávku vzniká matce, pokud odpracovala určitý počet dnů u svého zaměstnavatele. Těhotenská dávka je splatná od 60. dne do 11. dne před očekávaným narozením. Je možné, aby matka, která nemůže vykonávat své běžné zaměstnání z důvodu rizikového těhotenství, tento příspěvek pobírala po většinu doby těhotenství.

Od 1. 7. 2008 mohou rodiče získat tzv. *Gender bonus*, pro děti narozené po tomto datu. *Peněžitá podpora v mateřství* se poskytuje v **ČR** a **Itálii**, ve **Švédsku neexistuje institut mateřské dovolené**, matka automaticky nastupuje *na rodičovskou dovolenou*, a pobírá rodičovské příspěvky. V **ČR** pro nárok na tuto dávku musí matka *splňovat podmínky stanovené zákonem*, dávka je vyplácena z *nemocenského pojištění*. **Délka** mateřské dovolené činí **28 týdnů** u matky s jedním dítětem, **37 týdnů** u 2 a více dětí, **22 týdnů** při převzetí 1 dítěte (31 týdnů u převzetí 2 a více dětí). Částka činí 60 % z redukovaného DVZ, který podléhá 3 redukčním hranicím. V **Itálii** činí délka mateřské dovolené **24 týdnů**, a matka si může zvolit, zda na ni nastoupí 1 nebo 2 měsíce před narozením dítěte, a poté trvá buď 3 nebo 4 měsíce. Matka pobírá během mateřské dovolené 80 % z předchozího příjmu, státní zaměstnanci pobírají dávku v plné výši. Podmínkou je registrace v *Národním zdravotnickém systému*. V mateřství mohou být poskytnuty buď *příspěvek od obce dle trvalého bydliště* po dobu 5 měsíců, anebo roční *státní mateřský příspěvek* na narozené nebo cizí adoptované dítě ze zemí EU. Tyto dva příspěvky se však nemohou kombinovat.

4.1.4 Finanční zabezpečení dítěte ve vybraných zemích EU

ČR, Itálie i Švédsko poskytují rodinám při výchově dítěte přídavek na dítě a rodičovský příspěvek. V konstrukci dávek těchto zemí však existují odlišnosti.

V **ČR** je *přídavek na dítě* adresnou dávkou. Poskytuje se rodinám, jejíž rozhodný příjem nedosahuje stanoveného násobku ŽM. Pro nárok na dávku se testuje příjem za předchozí kalendářní rok, přičemž se do příjmu započítává i rodičovský příspěvek. Výše dávky je závislá na věku nezaopatřeného dítěte (do 6 let věku, od 6 do 15 let věku, od 15 – 26 let věku). Dávka se vyplácí měsíčně.

V **Itálii** je *přídavek na dítě* rovněž testovanou dávkou. Poskytuje se rodinám v závislosti na výši jejich ročního příjmu, který nepřesahuje zákonem stanovenou hranici, počtu důchodců v rodině, počtu dětí a jejich věku. Dítě musí být mladší 18 let, u zdravotně postiženého dítěte není věková hranice.

Ve **Švédsku** je *přídavek na dítě* univerzální dávkou. Podmínkou pro nárok na dávku je trvalý pobyt dítěte ve Švédsku, přičemž dítě může stát opustit (max. na dobu 6 měsíců) a věk dítěte. Rozlišuje se základní přídavek pro děti do 16 let, rozšířený pro dítě starší 16 let navštěvující střední školu a studentský příplatek, který je určen dětem ve věku 16 – 20 let za předpokladu, že navštěvující vyšší odbornou školu. Ve Švédsku v rámci této dávky existuje také příplatek pro velké rodiny (se 3 a více dětmi).

Rodičovský příspěvek v **ČR** může rodič čerpat v rámci rychlejšího, klasického nebo pomalejšího čerpání. Výše dávek jsou stanoveny ve čtyřech pevných měsíčních částkách ve zvýšené (do 2 let věku dítěte), základní (do 3 let věku dítěte), nižší (do 21 měsíců věku dítěte) a snížené výměře (do 4 let věku dítěte).

V **Itálii** činí výše *rodičovského příspěvku* 30 % z předchozího příjmu. Placená rodičovská dovolená trvá v Itálii max. 11 měsíců a rodič na ni musí nastoupit do 3 let věku dítěte.

Ve **Švédsku** zahrnuje placená rodičovská dovolená 480 dnů. Podmínkou pro nárok je, že po stanovený počet dnů před plánovaným porodem dosahuje rodič zákonem stanoveného denního příjmu, a je pojištěn v nemoci. V tomto případě rodič pobírá po 390 dnů příspěvek ve výši 80 % z předchozího příjmu. Zbýlých 90 dnů pobírá univerzální dávku. Švédsko dále rozlišuje tzv. přechodný rodičovský příspěvek, který se poskytuje po dobu 120 dnů až 1 roku pro děti do 12 let, nebo pro děti od 12 do 15 let na základě lékařského osvědčení. Je určen

pro profesně nepostradatelné rodiče, kteří se nemohou starat o své dítě, a za které tuto péči vykonává způsobilá osoba.

4.2 Zhodnocení přístupů k rodinné politice ve vybraných zemích EU a jejich využitelnost pro koncepci národní rodinné politiky

Nejprve budou zhodnoceny přístupy k rodinné politice ve vybraných zemích EU, ve druhé části bude řešeno možné využití italského nebo švédského modelu rodinné politiky pro koncepci národní rodinné politiky ČR.

4.2.1 Zhodnocení přístupu České republiky, Itálie a Švédska k rodinné politice

Na základě analýzy jednotlivých přístupů *ve vybraných zemích EU* a poté jejich vzájemného srovnání dle stanovených kritérií bych koncepci české, italské a švédské rodinné politiky zhodnotila následovně. ČR, Itálie i Švédsko zabezpečují rodiny s dětmi ve vzniklých sociálních událostech. Při zabezpečování však existují mezi těmito zeměmi odlišnosti. ČR pokrývá sociální události v důsledku mateřství, rodičovství, výchovy dítěte či ztráty živitele prostřednictvím všech pilířů sociálního zabezpečování. Rodinám s dětmi jsou poskytovány dávky plošného i adresného charakteru z programu státní sociální podpory, a rodiny s dětmi nebo sami nezaopatřené děti mohou být zabezpečeny i dávkami ze sociálního pojištění a sociální pomoci. V ČR je vytvořen institut mateřské dovolené, po které následuje rodičovská dovolená, která umožňuje matkám zvolit si délku doby péče o dítě od dvou do 4 let. Mimo to, matky mohou využít institucionální systém péče o děti v podobě jeslí, mateřských školek a dalších předškolních zařízení. V ČR jsou uznávána práva a dětí, a jsou proto vytvořeny nejen nástroje k jejich ochraně v podobě legislativních předpisů na národní, ale i mezinárodní úrovni, ale také činnosti v rámci sociálně-právní ochrany dětí. ČR vynakládá ve vztahu k HDP ze všech tří sledovaných zemí nejméně výdajů do sociální oblasti, přesto v rámci příspěvků zabezpečující rodinám s dětmi, na zdravotně postižené, bydlení, pozůstalé poskytuje druhé nejvyšší výdaje ihned po Švédsku. V zabezpečení nemoci a zdravotní péče vynakládá nejvíce výdajů v porovnání s oběma státy.

Ze všech sledovaných zemí vynakládá nejvíce celkových výdajů do sociální oblasti v % na HDP Švédsko, jehož prvenství je i ve výši sociálních příspěvků na rodiny s dětmi, na zdravotně postižené, a v oblasti bydlení. V oblasti zabezpečení v nemoci a zdravotní péče má druhý nejvyšší podíl. Nejnižší podíl má pouze v oblasti zabezpečení pozůstalých. Tento fakt je dán koncepcí modelu sociálně-demokratického státu. Švédsko zabezpečuje rodiny s dětmi v mateřství, rodičovství, při výchově dítěte v rodině a ztrátě živitele z programového

pojištění, které doplňují sociální služby, zejména v zabezpečení zdravotní péče a vzdělávání. Během mateřství je matce poskytována zdarma lékařské péče, kterou je nahrazena neexistence jednorázové dávky při narození dítě. Ve Švédsku není rozlišen institut mateřské a rodičovské dovolené, matka nastupuje po porodu na rodičovskou dovolenou v délce 480 dnů. Při výchově dítěte má nárok jak na univerzální dávky v podobě přídatku na dítě, na rozdíl ČR, kde je dávka testována, ale také dávky testované např. příspěvek na bydlení. Předškolní péče je rozdělena do dvou stupňů, na předškolní systém v podobě školek, a předškolních tříd. Ve Švédsku je vytvořena politika na ochranu práv dítěte, opírají se o národní i nadnárodní legislativu nebo instituci ombudsmana pro děti.

Itálie vynakládá nejvíce příspěvků na zabezpečení rodin v případě ztráty živitele. V ostatních oblastech zabezpečení má buďto nejméně výdajů a to až o 1/2 v porovnání s oběma zeměmi, nebo je jejich objem v podobné výši jako u ČR. Tento fakt je dán tím, že Itálie se zaměřuje především na důchodové zabezpečení. Rodiny s dětmi jsou zabezpečovány z programu sociální ochrany, pouze pozůstalostní dávky jsou vypláceny z programového pojištění. V Itálii se vyplácí jednorázová dávka až od třetího narozeného dítěte. Jako v ČR je rozlišen institut mateřské dovolené, na kterou navazuje rodičovská dovolená. Matce může v souvislosti s narozením dítěte poskytován i příspěvek od obce, ve které má trvalý pobyt nebo státní mateřský příspěvek. Souběh těchto dávek však není možný. Dávky poskytované v souvislosti s výchovou dítěte jsou poskytovány v závislosti na výši příjmu, věku dítěte, počtu dětí a počtu důchodců v rodině. Podobně jako v ČR nebo ve Švédsku je vytvořen institucionální systém předškolní péče o děti zahrnující mateřské školy nebo pečovatelské centra. Také Itálie ochraňuje práva dětí, přijala zákony na národní, ale i mezinárodní úrovni a také vytvořila na státní úrovni dvě instituce dohlížející na průběh a vývoj dětí.

4.2.2 Využití nástrojů z koncepce švédské a italské rodinné politiky pro národní koncepci rodinné politiky České republiky

Na základě provedeného srovnání a zhodnocení v této kapitole se domnívám, že koncepce rodinné politiky ČR je vytvořena tak, aby pokryla co nejvíce oblastí na podporu rodin s dětmi. Přestože těžiště podpory rodin s dětmi leží v programu státní sociální podpory, rodiny s dětmi mohou pobírat i dávky ze sociálního pojištění a nemocenského pojištění nebo z programu sociální pomoci. Přesto si myslím, že by mohlo v této koncepci dojít ke změnám v důsledku využití nástrojů ze švédské či italské koncepce. Důvodem je, že i když

je ČR představitelem modelu sociálního státu s převažujícími výkonovými a reziduálními prvky, na rozdíl od švédského sociálně-demokratického modelu a italského prorodinně orientovaného modelu, poskytují tyto země rodinám s dětmi dávky obdobného charakteru (přídavek na dítě, rodičovský příspěvek či dávky v mateřství), byť s odlišnou konstrukcí. Tudíž jsou prvky švédské i italské koncepce využitelné do české rodinné politiky. Vzhledem k tomu, že Itálie poskytuje méně dávek oproti dalším dvěma zmiňovaným státům EU, myslím si, že pro koncepci rodinné politiky ČR je využitelnější švédský model.

Po jeho vzoru bych *zrušila* v koncepci ČR dávku *porodné*, a nahradila bych ji poskytováním lékařské péče v mateřství zdarma. Důvodem je, že jednorázová dávka pokryje jen část nákladů spojených s narozením dítěte, ať už se jedná o úhradu lékařské péče nebo nakoupení výbavičky pro narozené dítě, zatímco zdarma poskytovaná lékařská péče by matce pomohla ušetřit náklady spojené s narozením dítěte, a zároveň by matka této služby mohla více využívat, neboť pravidelné docházky mohou zabránit případných pozdějším komplikacím v mateřství a při porodu dítěte.

Dávku *přídavek na dítě* bych v ČR změnila na dávku *plošného* charakteru, neboť jsem toho názoru, že u této dávky jsou podmínky pro získání nároku na dávku přísné z hlediska testování příjmu rodiny, neboť s narůstajícím věkem dítěte rostou náklady spojené s jeho výchovou, a pokud rodina o dítě řádně pečuje a dbá na jeho soustavnou přípravu na budoucí povolání, nevidím důvod, proč by rodina nemohla přídavek na dítě pobírat jako plošnou dávku.

Dále bych zavedla *příspěvek pro velké rodiny* podobně jako ve Švédsku, např. od třetího dítěte. Vzhledem k tomu, že se porodnost v ČR snižuje, a v tomto důsledku česká populace stárne, spatřuji ve formě tohoto příspěvku podporu rodin s dětmi, které si přejí mít více než dvě děti, ale z důvodu jejich nedostatečných finančních prostředků to není možné.

Pro *větší zajištění ochrany dětí* v ČR bych dle švédského vzoru zavedla instituci *Veřejného ochránce práv pro děti*. Myslím si, že po zavedení této instituce by se více dohlíželo na ochranu dětí a mladistvých. Dále by se ohrožené děti mohly na ombudsmana obrátit, kdy tento by byl oprávněn a nucen takovéto situace prošetřit, neboť stále častěji dochází k případům, že týrané nebo zneužívané děti se obrátí na jiné osoby, a tyto místo zásahu a poskytnutí pomoci, zůstávají nečinné.

Dle mého názoru je tento výčet využitelnosti z koncepce švédského modelu rodinné politiky konečný, neboť více změn není možné dále provádět při stávajícím modelu sociálního státu ČR.

5 ZÁVĚR

Téma diplomové práce bylo zaměřeno na „*Přístupy k rodinné politice ve vybraných zemích EU*“.

Cílem diplomové práce bylo na základě srovnání a zhodnocení přístupů k podpoře rodin s dětmi ve vybraných zemích EU formulovat návrhy a doporučení jejich využitelnosti pro koncepci národní rodinné politiky ČR.

Teoretická část se zabývala pojetím a obecnými přístupy k rodinné politice v evropských zemích. Nejčastěji bývají rozlišovány čtyři typy modelů v rodinné politice - klasický *liberální* model, *sociálně demokratický* tržní systém a *univerzalistický* systém. Politika zaměřená na pomoc rodině je zaměřena na mateřství, rodičovství, výchovu a výživu dětí v rodině, ochranu dětí a žen v rodině i mimo ni a pomoc při ztrátě živitele. Rodiny s dětmi mohou být z pohledu *techniky financování* zabezpečeny prostřednictvím **sociálního pojištění**, **sociálního zaopatření** nebo **sociální pomoci**. Formy podpory RP rozlišuje na přímé (peněžité, věcné dávky) a nepřímé (daňová zvýhodnění), služby. Rodinnými dávkami jsou *přídavky na děti, porodné, dávky v mateřství a rodičovský příspěvek*. K nástrojům, které mají umožnit skloubení pracovního a rodinného života především v období raného rodičovství, patří také institucionální služby zajišťující péči o malé děti.

Praktická část se zabývala *koncepcemi rodinné politiky v ČR, Itálii a Švédsku*. V modelu sociální politiky ČR se objevují prvky redistributivního, výkonového a reziduálního modelu, přičemž poslední dva jmenované modelové prvky převažují. Zabezpečení rodin s dětmi prochází všemi programy sociálního zabezpečení. Z programu státní sociální pomoci, ve které spočívá těžiště podpory s rodin s dětmi, jsou vypláceny dávky plošné (rodičovský příspěvek, porodné, pohřebné a dávky pěstounské péče), i adresné (přídavek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení). Z programu sociálního pojištění mohou být rodinám s dětmi vypláceny dávky nemocenského pojištění v podobě peněžité podpory v mateřství, vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství a ošetřovné, z důchodového pojištění pak sirotčí důchod. Z programu sociální pomoci je poskytována pomoc v hmotné nouzi a sociální péče. V rámci zabezpečení *institucionální péče o děti* koncepce ČR rozlišuje *služby péče pro děti do tří let* (např. jesle), *služby péče pro děti předškolního věku* (mateřské školy), *služby péče pro děti mladšího školního věku*. V ČR jsou legislativně upraveny činnosti na ochranu dětí v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Činnosti zahrnují *preventivní a poradenskou*

činnost, činnost v náhradní rodinné péči, práci s dětmi vyžadující zvýšenou pozornost, zřizování zařízení sociálně-právní ochrany dětí.

Model *rodinné politiky ve Švédsku* se v určitých směrech odlišuje od ČR. Je představitelem sociálně-demokratického modelu sociálního státu, jehož systém dávek a služeb je postaven na principu univerzality. Sociální události spojené s rodinou jsou zajišťovány prostřednictvím *sociálního pojištění* a *sociálních služeb*. Programové *pojištění* zahrnuje *rodičovské pojištění*, *sirotčí důchod*, *dětské pozůstalostní dávky*, *nárok na důchod při péči o dítě*. *Potřebné-testované* dávky zahrnují příspěvek na bydlení, výživné na dítě v neúplné rodině a příspěvek na péči o zdravotně postižené děti. *Všeobecné granty* zahrnují *přídavky na děti* a *příspěvky na náklady spojené s mezistátní adopcí*. Do **rodičovského pojištění** jsou zahrnuty dávky vyrovnávací příspěvek v mateřství, přechodný rodičovský příspěvek a rodičovský příspěvek. V rámci institucionální péče o děti v předškolním věku je systém rozdělen na systém předškolní péče (školky, rodinné domovy denní péče a otevřené školky) a předškolní třídy. V rámci ochrany dětí byla přijata *Národní strategie pro provádění Úmluvy o právech dítěte*. Ve Švédsku je zřízena na ochranu dětí a mládeže do 18 let instituce ombudsmana.

Itálie je představitelem *latinského* modelu sociálního státu. Ze *sociálního zabezpečení* se rodinná politika opírá o sociální ochranu a sociální pojištění. Sociální ochrana zahrnuje sociální pomoc a sociální služby. V Itálii se v rámci finančního zabezpečení rodin s dětmi poskytují dávky, které podléhají *testování*. Z programu sociální pomoci se poskytuje *peněžitá podpora v mateřství*, *rodičovský příspěvek*, *porodné*, *přídavek na dítě*. Z programu sociálního pojištění pouze pozůstalostní dávky. Institucionální péče o děti v předškolním věku zahrnuje pro děti ve věku 3 – 6 let *mateřskou školku* a *pečovatelská centra*. V rámci ochrany dětí byla přijata legislativa i ratifikovány mezinárodní úmluvy. Byly zřízeny *organizace Národní observatoře pro dětství a dospívání* a *Národní centrum pro dokumentaci a analýzu dětství a dospívání*.

Praktická část zaměřená na srovnání a zhodnocení přístupu k rodinné politice ve vybraných zemích EU a jejich možné využitelnosti pro koncepci národní rodinné politiky ČR prokázala, že nejvíce výdajů do sociální oblasti v % na HDP vynakládá Švédsko, dále Itálie, ČR má nejméně výdajů, přesto pokrývá zabezpečení rodin s dětmi v sociálních situacích druhými nejvyššími výdaji. Ve všech vybraných zemích EU jsou dávkami podobného charakteru pouze přídavek na dítě, rodičovský příspěvek a dávky v mateřství. Dávky se však odlišují ve své konstrukci a podmínkami pro nárokování dávky. Pro Itálii a ČR

je podobné testování dávek u přídavku na dítě, na rozdíl od Švédska, které poskytuje dávku na principu univerzality. Vybrané země zabezpečují matku dávkami v mateřství s existujícími rozdílnostmi, ČR jediná poskytuje jednorázovou dávku na každé narozené dítě, v Itálii se dávka poskytuje až narozením třetího dítěte. Švédsko tuto dávku nevyplácí. Ve všech zemích je zřízen institut rodičovské dovolené, v ČR a Itálii jí předchází mateřská dovolená. Provedená analýza vedla k potvrzení stanovené hypotézy, že prvky ze švédského modelu rodinné politiky jsou využitelné pro koncepci národní rodinné politiky ČR, a to pro vzájemnou podobnost v koncepci a konstrukci typů dávek. I přesto, že ČR je představitelem jiného modelu sociálního státu, na rozdíl od modelu švédského, poskytují oba státy rodinám s dětmi některé dávky obdobného charakteru (přídavek na dítě, rodičovský příspěvek či dávky v mateřství, příspěvek na bydlení). Tudíž jsou prvky švédské koncepce využitelné pro českou rodinnou politiku. Koncepci ČR by mohla být upravena podle některých prvků švédské koncepce např. zrušením dávky porodné, a nahrazením poskytování lékařské péče v mateřství zdarma. Mohl by být zaveden příspěvek pro velké rodiny podobně jako ve Švédsku, např. od třetího dítěte. Přídavek na dítě by v ČR mohl být plošnou dávkou. Pro větší zajištění ochrany dětí by mohla být v ČR zavedena instituce dětského veřejného ochránce práv.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

a) Knižní publikace

- BARTÁKOVÁ, Helena; KULHAVÝ Václav. *Rodina a zaměstnání II. Mladé rodiny (Deskriptivní fáze analýzy)*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2007. 82 s. ISBN 978-80-87007-62-4.
- BRDEK, Miroslav; JÍROVÁ, Hana. *Sociální politika v zemích EU a ČR*. 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1998. 392 s. ISBN 80-85963-71-X.
- BRDEK, Miroslav a kol. *Trendy v evropské sociální politice*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2002. 252 s. ISBN 80-86395-25-1.
- BŘESKÁ, Naděžda; BURDOVÁ, Eva; VRÁNOVÁ, Lucie. *Státní sociální podpora s komentářem a příklady 2008*. 12. aktualizované a doplněné vyd. Olomouc: ANAG, 2008. 223 s. ISBN 978-80-7263-467-5.
- DURDISOVÁ, Jana a kol. *Sociální politika v ekonomické praxi (Vybrané problémy)*. 1. vyd. Praha: VŠE Oeconomica, 2005. 246 s. ISBN 80-245-0850-8.
- DURDISOVÁ, Jana; KREBS, Vojtěch; POLÁKOVÁ, Olga; ŽIŽKOVÁ, Jana. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1997. 328 s. ISBN 80-85969-33-7.
- ETTLEROVÁ, Sylva; KUCHAROVÁ, Věra; MATĚJKOVÁ, Barbora; SVOBODOVÁ, Kamila; ŠTASTNÁ, Anna. *Postoje a zkušenosti s harmonizací rodiny a zaměstnání rodičů dětí předškolního a mladšího školního věku*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2007. 106 s. ISBN 80-87007-38-7.
- GOODY, Jack. *The European family: an historico-anthropological essay*. 1st ed. Oxford: Blackwell, 2000. 209 s. ISBN 0-631-20156-4.
- HÖHNE, Sylva. *Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2008. 63 s. ISBN 978-80-87007-93-8.
- CHVÁTALOVÁ, Iva. *Peněžité dávky v nemoci a mateřství v Evropské unii*. 1. vyd. Praha: LINDE, s. r. o., 2003. 110 s. ISBN 80-86131-45-9.
- KOLDINSKÁ, Kristina; PIKOROVÁ, Gabriela; ŠVEC, Ladislav; TOMEŠ, Igor. *Sociální zabezpečení osob migrujících mezi státy EU*. 1. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. 229 s. ISBN 978-80-7179-622-0.

KREBSS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 3. přepracované vyd. Praha: ASPI, 2005. 504 s. ISBN 80-7357-050-5.

KŘÍŽKOVSKÁ, Alena a kol. *Práce a péče – Proměny rodičovské v České republice a kontext rodinné politiky EU*. 1. vyd. Praha: SLON, 2008. 162 s. ISBN 978-80-86429-94-6.

KUCHAŘOVÁ, Věra. *Rodina a zaměstnání V. Neúplné rodiny (Deskriptivní fáze analýzy)*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2007. 57 s. ISBN 978-80-87007-65-5.

MATĚJKOVÁ, Barbora; PALONCYOVÁ, Jana. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2003. 246 s. ISBN 80-239-3017-6.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vyd. Praha: SLON, 2008. 324 s. ISBN 978-80-86429-87-8.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vyd. Praha: SLON, 2008. 324 s. ISBN 978-80-86429-87-8.

MUNKOVÁ, Gabriela a kol. *Sociální politika v evropských zemích*. 1. dotisk 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 189 s. ISBN 80-246-0780-8.

MUSZYŃSKA, Magdalena. *Family models in Europe in the context of women's status*. 1st ed. Budapest : Hungarian Central Statistical Office, Demographic Research Institute, 2004. 36 s. ISBN 963-9597-01-5.

NEŠPOROVÁ, Olga; SVOBODOVÁ, Kamila. *Nestátní sféra v oblasti podpory rodin a služeb pro děti*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2006. 59 s. ISBN 80-87007-30-1.

POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: SLON, 1995. 144 s. ISBN 80-85850-01-X.

ROSNER, G. Peter. *The economics of Social Policy*. 1st. ed. United Kingdom: Edward Elgar Publishing, Ltd., 2003. 356 s. ISBN 1 84064 496 6.

RYS, Vladimír. *Česká sociální reforma. (sociologická studie)*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. 172 s. ISBN 80-246-0588-0.

SVOBODOVÁ, Kamila. *Životní situace vícedětných rodin*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2007. 44 s. ISBN 978-80-87007-68-6.

ŠŤASTNÁ, Anna. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2009. 131 s. ISBN 978-80-7416-038-7.

TOMEŠ, Igor. *Sociální politika a mezinárodní zkušenost*. 2. přepracované vyd. Praha: SOCIOKLUB, 2001. 262 s. ISBN 80-86484-00-9.

TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2010. 440 s. ISBN 978-80-7367-680-3.

TOMEŠ, Igor a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. vyd. Praha: Spolek českých právníků Všehrd, 1998. 209 s. ISBN 80-85305-39-9.

TOMEŠ, Igor a kol. *Sociální správa. Úvod do teorie a práce*. 2. rozšířené a přepracované vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2009. 304 s. ISBN 978-80-7367-483-0.

VOSTATEK, Jaroslav. *Sociální a soukromé pojištění*. 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 2000. 601 s. ISBN 80-85963-21-3.

b) Legislativní prameny

Zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 186/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů.

c) Elektronické publikace a zdroje

MATĚJKOVÁ, Barbora; PALONCYOVÁ, Jana. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích II* [online]. [cit. 2009-04-13]. Dostupný z WWW:

<http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_139.pdf>.

Česká správa sociálního zabezpečení. *Důchodové pojištění* [online] 2009, [cit. 15. 11. 2009]. Dostupný z WWW: <<http://cms.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/>>.

Česká správa sociálního zabezpečení. *Nemocenské pojištění* [online] 2009, [cit. 15. 11. 2009]. Dostupný z WWW: <<http://cms.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/>>.

Český statistický úřad. *Průměrné mzdy (čtvrtletní)* [online]. 2009, [cit. 2009-04-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/kalendar/aktual-pmz>>.

Euractiv.cz. *Ministři prodloužili délku rodičovské dovolené* [online]. 2010, [cit. 2010-03-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/socialni-politika/clanek/ministri-prodlouzili-delku-rodicovske-dovolene-007208>>.

Eurostat.eu. *Social protection – Main Indicators* [online]. 2010, [cit. 2010-04-05]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Social_protection_-_main_indicators>.

Eurostat.eu. *Social protection – total expenditure* [online]. 2010, [cit. 2010-04-05]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/living_conditions_and_social_protection/data/main_tables>.

European Commission - MISSOC. *Comparative Tables on social protection. The Czech Republic, Italy, Sweden in year 2007* [online]. 2010, [cit. 2010-04-05]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/employment_social/missoc/db/public/compareTables.do>.

European Commission - MISSOC. *Comparative Tables on Social protection. The Czech Republic, Italy, Sweden in year 2008 and 2009* [online]. 2010, [cit. 2010-04-05] Dostupný z WWW: <<http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=FIXINCLSA>>.

Finance.cz. *Minimální mzda pořád 8 tisíc, jak je to v ostatních zemích?* [online]. 2010, [cit. 2010-03-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/250365/>>.

Finance.cz. *Peněžitá pomoc v mateřství v EU* [online]. 2010, [cit. 2010-03-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/196818-penezita-pomoc-v-materstvi-v-eu/>>.

Government Offices of Sweden. Ministry of Health and Social Affairs. *The Swedish Family Policy* [online]. 2010, [cit. 2010-03-12]. Dostupný z WWW:

<<http://www.sweden.gov.se/sb/d/12092>>.

Government Offices of Sweden. Ministry of Health and Social Affairs. *Financial Family Policy* [online]. 2010, [cit. 2010-03-12]. Dostupný z WWW:

<<http://www.sweden.gov.se/sb/d/12092/a/129910>>.

Government Offices of Sweden. Ministry of Justice. *Family Law* [online].

2010, [cit. 2010-03-12]. Dostupný z WWW: <[<http://www.sweden.gov.se/sb/d/2707/a/15193> >.](http://</p></div><div data-bbox=)

Italský statistický úřad - ISTAT. *Průměrné mzdy* [online]. 2010, [cit. 2010-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://translate.google.cz/translate?hl=cs&sl=it&u=http://www.istat.it/&ei=jCrES-bsGp2iOMie3acP&sa=X&oi=translate&ct=result&resnum=3&ved=0CCQQ7gEwAg&prev=/search%3Fq%3Distat%26hl%3Dcs%26lr%3D>>.

Měšec.cz. *Daňový systém ve Švédsku* [online] 2010, [cit. 2010-03-15]. Dostupný z WWW:

<<http://www.mesec.cz/clanky/danovy-system-ve-svedsku/>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Rodina*. [on-line] 2009, [cit. 15. 11. 2009]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4> >.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Státní sociální podpora* [on-line]. 2009,

[cit. 15. 11. 2009]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.

Ministry of Labour and Social Security. *Children and Youth*. [online] 2010, [cit. 2010-03-25].

Dostupný z WWW: <<http://www.lavoro.gov.it/lavoro/>>

Sweden Statistic.se. *Average monthly salary in national economy* [online].

2010, [cit. 2010-04-08]. Dostupný z WWW: <http://www.scb.se/default____2154.aspx>.

SEZNAM ZKRATEK

ČR	Česká republika
DVZ	denní vyměřovací základ
EU	Evropská unie
EURo	společná evropská měnová jednotka
LZPS	Listina základní práv a svobod
PPM	peněžitá pomoc v mateřství
RP	rodinná politika
SEK	švédská Koruna
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SSP	Státní sociální podpora
SSZ	správa sociálního zabezpečení
ŽM	životní minimum

PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 30. dubna 2010

.....

Bc. Alena Gorpělová

Adresa trvalého pobytu studenta:

Jana Maluchy 7/126, 700 30 Ostrava

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Vybrané demografické ukazatele v letech 1993 - 2008

Příloha č. 2 - Základní údaje o narozených a ukazatele porodnosti v letech 1950 - 2007

Příloha č. 3 – Obyvatelstvo ČR rozdělené dle věkových skupin v letech 1993 – 2008 (v %)

Příloha č. 4 – Vyplacené dávky státní sociální podpory v letech 1993 - 2008 (v mil. Kč)

Příloha č. 5 – Podíl přídatku na děti na celkových vyplacených dávkách na SSP v letech 1993 – 2008 (v mil. Kč)

Příloha č. 6 – Vybrané dávky státní sociální podpory v letech 2000 – 2008 (v mil. Kč)

Příloha č. 7 – Podíl vybraných dávek na státní sociální podpoře celkem v 2000 - 2008 (v tis. Kč)

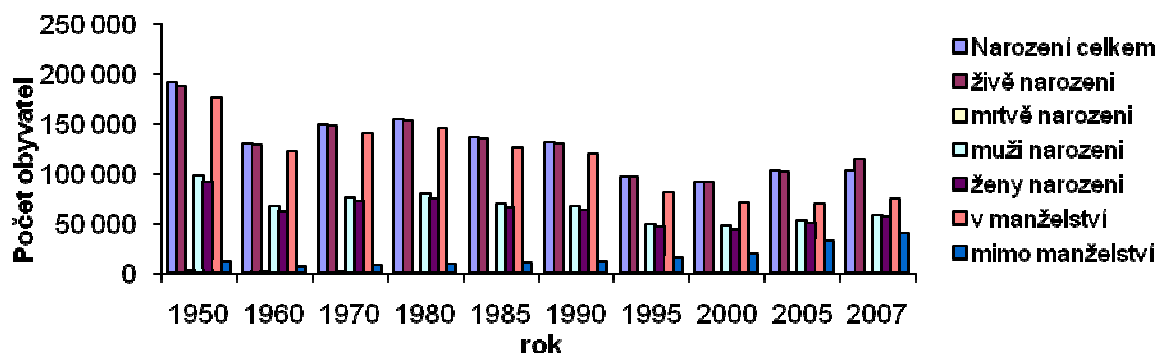
Příloha č. 8 – Podíl výdajů do sociální oblasti ve vybraných zemích EU v letech 2005 - 2007 (v % na HDP)

Příloha č. 1 – Vybrané demografické ukazatele v letech 1993 - 2008

Rok	1993	1997	2001	2005	2008
počet obyvatel v tis. osob	10334,0	10299,0	10206,0	10251,0	10468,0
z toho muži	5019,0	5009,0	4968,0	5003,0	5136,0
ženy	5315,0	5290,0	5238,0	5248,0	5331,0
v tom ve věku					
0-14	2010,0	1795,0	1622,0	1501,0	1480,0
15-64	6981,0	7102,0	7170,0	7293,0	7431,0
65+	1343,0	1402,0	1415,0	1456,0	1556,0
v tom podle rodinného stavu					
Svobodní (v %)	36,9	37,2	37,6	38,3	39,2
ženatí/vdané (v %)	49,2	48,0	46,6	45,0	43,8
rozvedení (v %)	6,1	7,2	8,2	9,3	9,8
ovdovělí (v %)	7,8	7,6	7,6	7,4	7,2
průměrný věk	36,8	37,9	39,0	40,0	40,5
muži	35,1	36,2	37,4	38,4	38,9
ženy	38,4	39,4	40,5	41,5	42,0
Sňatky	58440,0	57804,0	52374,0	51829,0	52457,0
Ø věk svobodných mužů	26,1	27,6	29,2	30,7	31,4
Ø věk svobodných nevěst	23,2	25,4	26,9	28,1	28,7

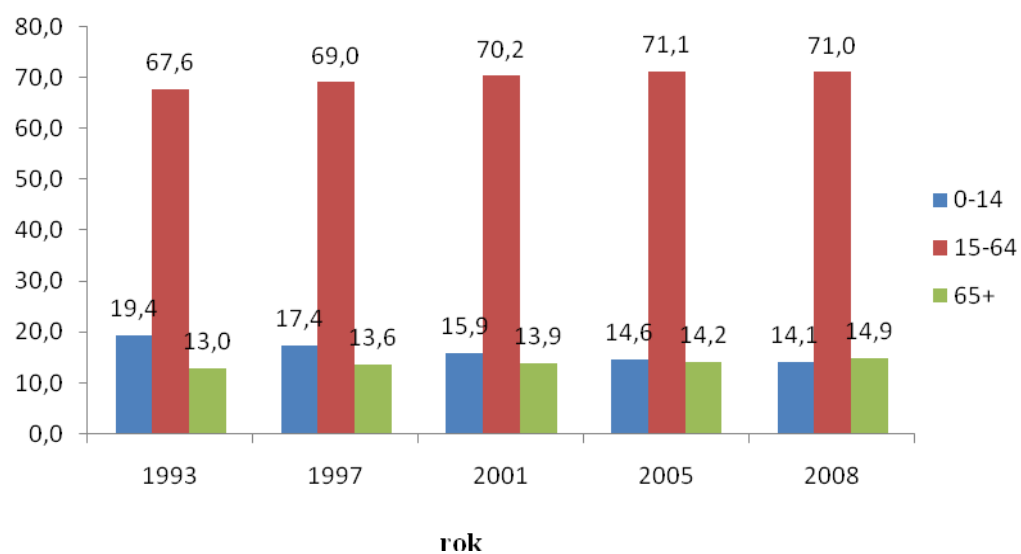
Zdroj: Český statistický úřad. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#01>. [online]. 2010, [2010-02-12]. Vlastní zpracování.

Příloha č. 2 - Základní údaje o narozených a ukazatele porodnosti v letech 1950 - 2007
(v tis. Kč)

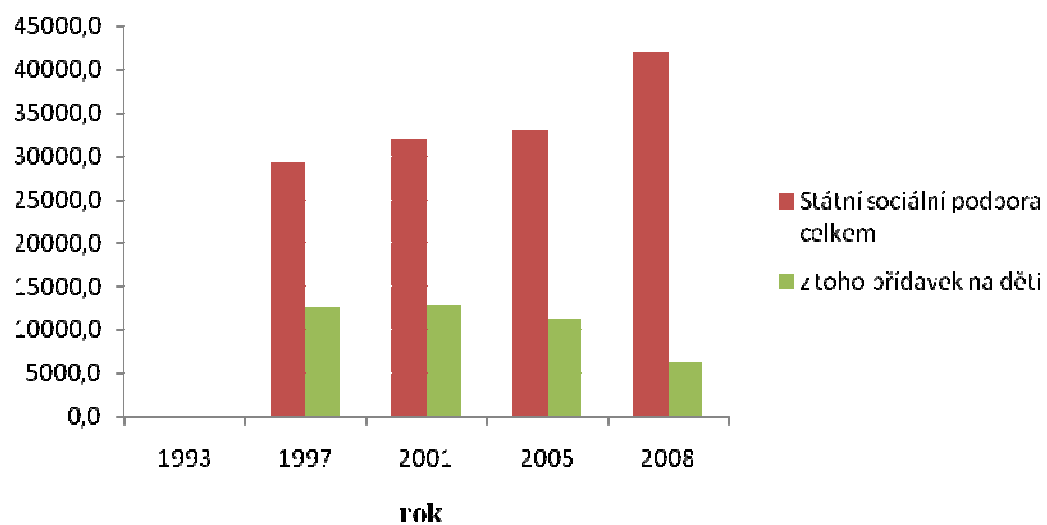
Zdroj: Český statistický úřad. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#01>. [online]. 2010, [2010-02-12]. Vlastní zpracování.

Příloha č. 3 – Obyvatelstvo ČR rozdělené dle věkových skupin v letech 1993 - 2008 (v %)

Zdroj: Český statistický úřad. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#01>. [online]. 2010, [2010-02-12]. Vlastní zpracování.

Příloha č. 4 – Vyplacené dávky Státní sociální podpory v letech 1993 - 2008 (v tis. Kč)

Zdroj: Český statistický úřad. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#01
[online] ,2010[2010-02-12]. Vlastní zpracování.

Příloha č. 5 – Podíl přídatku na děti na celkových vyplacených dávkách na SSP v letech
1993 - 2008 (v %)

Rok	1993	1997	2001	2005	2008
Státní sociální podpora celkem	0,0	29237,0	31942,0	32954,0	41883,0
z toho přídatek na děti	0,0	12495,0	12799,0	11195,0	6232,0
podíl přídatku na děti v %	0,0	42,7	40,2	34,0	14,9

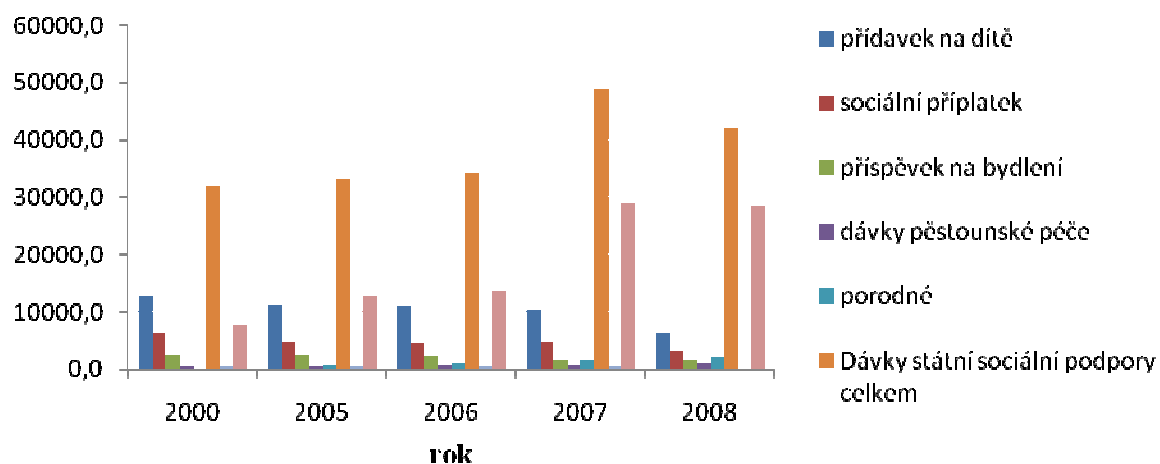
Zdroj: Český statistický úřad. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#01>. [online]. 2010, [2010-02-20]. Vlastní zpracování.

Příloha č. 6 – Vybrané dávky státní sociální podpory v letech 2000 – 2008 (v mil. Kč)

Rok	2000	2005	2006	2007	2008
Dávky státní sociální podpory celkem	31855,0	32954,0	34042,0	48532,0	41883,0
z toho					
přídavek na dítě	12748,0	11195,0	11033,0	10236,0	6232,0
sociální příplatek	6199,0	4779,0	4419,0	4607,0	3174,0
příspěvek na bydlení	2518,0	2458,0	2287,0	1565,0	1619,0
rodičovský příspěvek	7691,0	12627,0	13526,0	28679,0	28294,0
dávky pěstounské péče	339,0	467,0	585,0	771,0	844,0
porodné	581,0	845,0	1591,0	2097,0	1647,0
pohřebné	540,0	533,0	513,0	509,0	71,0

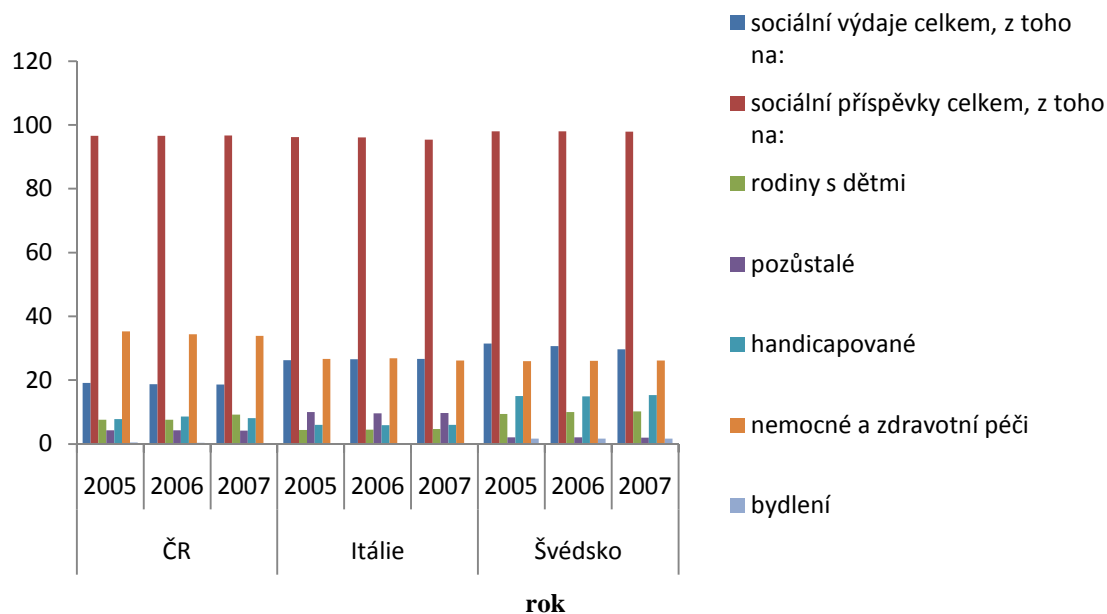
Zdroj: Český statistický úřad. *Vyplacené dávky státní sociální podpory – podrobné členění*. Vlastní zpracování.

Příloha č. 7 - Podíl vybraných dávek na státní sociální podpoře celkem v letech 2000 - 2008
(v tis. Kč)

Zdroj: Český statistický úřad. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#01>. [online]. 2010, [2010-02-20]. Vlastní zpracování.

Příloha č. 8 – Podíl výdajů do sociální oblasti ve vybraných zemích EU v letech 2005 - 2007 (v %)

Zdroj: Eurostat. *Výdaje na sociální ochranu*. Dostupný z WWW:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/living_conditions_and_social_protection/data/main_tables.
 [online]. 2010, [2010-04-10]. Vlastní zpracování.